

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PLZEŇ 2012

MARTIN DROBNÝ

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta Právnická

Katedra veřejné správy

Diplomová práce

Neziskový sektor

Předkládá: Martin Drobny

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Louda, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „, Neziskový sektor“, zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

30. března 2012

Martin Drobný

Poděkování

Děkuji JUDr. Tomáši Loudovi za cenné rady, podněty, připomínky a odborné vedení při zpracování diplomové práce.

30. března 2012

Martin Drobný

Obsah:

1 ÚVOD	8
2 NEZISKOVÝ SEKTOR	10
2.1. HISTORICKÝ VÝVOJ NA NAŠEM ÚZEMÍ	10
2.1.1. Nejstarší období.....	10
2.1.2. Období - 18. a 19. století	11
2.1.3. Období první republiky.....	12
2.1.4. Období 1945 – 1989	13
2.2. NEZISKOVÝ SEKTOR – OBECNÉ VYMEZENÍ.....	15
2.3. NEZISKOVÉ ORGANIZACE – OBECNÉ VYMEZENÍ.....	22
2.3.1 Důvody existence neziskových organizací.....	24
2.3.2. Cíle neziskových organizací.....	28
2.3.4. Zákonné předpoklady neziskových organizací	31
2.3.4. Založení, vznik a zánik neziskové organizace.....	33
2.3.5. Orgány neziskové organizace	37
2.4. RADA VLÁDY PRO NESTÁTNÍ NEZISKOVÉ ORGANIZACE.....	39
2.5. HLAVNÍ FORMY NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ.....	40
2.5.1. Občanské sdružení	41
2.5.2. Obecně prospěšné společnosti.....	45
2.5.3. Evidované právnické osoby církví a náboženských společenství.....	55
3 NADACE A NADAČNÍ FONDY	59
3.1. NADAČNÍ PRÁVO PO ROCE 1989	59
3.2. POJEM A HLAVNÍ ZNAKY	60
3.3. NADACE A NADAČNÍ FOND - ROZDÍLY	61
3.4. ZŘÍZENÍ NADACE A NADAČNÍHO FONDU	62
3.5. STATUT NADACE A NADAČNÍHO FONDU	64
4 NADACE A NADAČNÍ FONDY	65
4.1. VZNIK NADACE A NADAČNÍHO FONDU	65
4.2. ZRUŠENÍ, LIKVIDACE A ZÁNİK NADACE A NADAČNÍHO FONDU	66
4.3. ORGÁNY NADACÍ A NADAČNÍCH FONDŮ.....	68
4.4. DISPOZICE S MAJETKEM NADACE A NADAČNÍHO FONDU	72
4.5. ÚČETNICTVÍ A VÝROČNÍ ZPRÁVA	72
4.6. NADACE A NADAČNÍ FOND - PŘÍKLAD.....	73
5 PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE	75
5.1. POJEM A PRÁVNÍ ÚPRAVA	75
5.2. SPECIFIKA PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE	76
5.3. PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE PŮSOBÍCÍ V KULTUŘE	77
6 PŘÍSPĚVKOVÉ ORGANIZACE	78
6.1. ORGANIZAČNÍ SLOŽKY STÁTU.....	78
6.2. ORGANIZAČNÍ SLOŽKY ÚZEMNÍCH SAMOSPRÁVNÝCH CELKŮ.....	79
6.3. PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE STÁTU.....	79
6.4. PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE ÚZEMNÍCH SAMOSPRÁVNÝCH CELKŮ.....	80
6.5. OBCE	81

7 ZÁVĚR	83
RESUME	85
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	86
PŘÍLOHA.....	88

1 Úvod

Téma a problematika neziskového sektoru je pro naši společnost stále jedním z nejvýznamnějších problémů. Neziskový sektor je pro vlády a společnost velké části vyspělých států závažným problémem a s jeho řešením a možným zlepšením se zabývají neustále. Neziskový sektor je důležitou součástí ekonomického i politického prostředí každé vyspělé země, z tohoto důvodu je téma a problematika neziskového sektoru velice závažná a důležitá. Neziskový sektor je oblastí, bez které si nelze představit kvalitní demokratickou společnost. Neziskové organizace se vyskytují tam, kde se lidé chtějí soukromě angažovat a nahradit nedostatečně fungující státní instituce. K vytvoření demokratického státu a v něm kvalitně působícího neziskového sektoru, je důležitá fungující společnost, kde jsou si lidé rovni a mají stejná práva a povinnosti.

Ve své diplomové práci se věnuji vymezení a charakteristice neziskového sektoru a organizací v něm působících. Již samotná definice neziskového sektoru je komplikovaná, protože český právní řád užívá pojem neziskový sektor a nezisková organizace jen okrajově. Ve své práci uvedu vymezení základních pojmů z neziskového sektoru, jeho historii na našem území, charakteristiku a teoretické vymezení subjektů působících v neziskovém sektoru a také právní úpravu neziskového sektoru v ČR.

Za důležité považuji popsání organizací neziskového sektoru, jejich založení, vznik, zánik, fungování a také uplatnění. Soustředím se nejvíce na občanské sdružení, obecně prospěšné společnosti, nadace a nadační fondy a na evidované právnické osoby církví a náboženských společností.

Ve své práci se podrobněji zaměřuji na obecně prospěšné společnosti a na nadace a nadační fondy. Na jejich vývoj na území ČR po roce 1989, na charakteristiku a základní znaky, na přesné vymezení pojmu, na strukturu a hospodaření. Důležitou součástí této části práce je legislativní úprava nadací a nadačních fondů. A také příklady nadací a nadačních fondů v ČR.

Součástí diplomové práce je také problematika příspěvkových organizací. Soustředím se na vymezení pojmu příspěvková organizace, na právní úpravu této oblasti, na specifika

příspěvkových organizací a na jejich fungování. V této části se zaměřuji na organizační složky států, územně samosprávných celků a na obce, jako zřizovatele příspěvkových organizací.

Cílem mé diplomové práce je popsání a pochopení problematiky neziskového sektoru v ČR. Definovat neziskový sektor, objasnit základní terminologii, která se v něm vyskytuje a prolíná. Charakterizovat podrobně jednotlivé organizace působící v neziskovém sektoru. Popsat a jasně vymezen jejich fungování a možnosti jejich využití v naší společnosti. Také vymezen právní úpravu, která se dotýká a upravuje fungování neziskového sektoru v ČR. A poukázat na problémy, které vznikají z důvodu nedostatečné právní úpravy jednotlivých zákonů týkajících se neziskových organizací.

2 Neziskový sektor

2.1. Historický vývoj na našem území

2.1.1. Nejstarší období

Počátky českého státu a českého národa nebo spíše formování etnika, z kterého se česká národní společnost začínala vyvíjet, spadají až do raného středověku.

Toto období spadá do 9. a 10. století, kdy se začal formovat český stát. Na začátku bylo centrum formování na Moravě a poté přecházelo i do Čech. Toto období zahrnuje existenci českého státu ve vrcholném středověku, dále dobu existence českého království v pozdním středověku a raném novověku, kdy v čele stáli panovníci habsburského rodu. Tato dlouhá doba, která trvala, takřka deset století samozřejmě byla plná výrazných a závazných změn, kterými procházela společnost. Tato doba má určité přetrvávající rysy – společnost byla organizovaná na stavovském principu a řídila se jen křesťanským názorem. Činnosti, které lze pokládat za předchůdce pozdějších aktivit neziskového sektoru, se týkaly nejvíce dvou oblastí – spolčování za cílem vzájemné podpory a dobročinnost.

Dobročinnost a její aktivity (filantropické) se ve středověku nejvíce soustředily kolem církve. U institucí, které měly ve smyslu své existence starost o dobro a o konání dobra v nejširším smyslu. Církev měla původně dbát o záležitosti zejména duchovní a nikoliv světské, ale postupem času se v prostředí českého středověku stala významným mocenským faktorem. Například měla být církev nemajetná, ale postupem času se stala velmi majetnou a dokázala s tímto majetkem velice efektivně hospodařit. Toto odchylení od původní představy církve je velice zásadní a v době mezi 14. a 15. stoletím se dostalo církvi veliké kritiky za její stávající fungování a snahy o reformní kroky. Největší snahy o reformu církve se odehrávaly v době Jana Husa a poté husitským hnutím. Byla zde představa udělat z církve instituci nestátní a neziskovou. Filantropické aktivity můžeme v tomto období dělit zejména na dvě základní oblasti – dobročinnost humanitární a dobročinnost duchovní.

Prvními pokusy o tyto činnosti bylo například vykupování otroků a charitativní činnost, která pomáhala chudým, vdovám a sirotkům. Od 13. století je možné nalézt zmínky o různé pomoci druhým v úředních listinách a od 14. století je dochováno značný počet těchto dokumentů.

Činnost, která spočívala v zabezpečování duchovních, zejména náboženských potřeb byla pro období středověku typická a důležitá. Šlo o zakládání chrámů, klášterů, kaplí apod.

Spolková činnost – jednotlivci byli ve středověku část členy různých korporací (například rytířských či mnišských, vesnických obcí, řemeslných cechů apod.), jednalo se o korporace, které hrály důležitou roli v hospodářské a politické organizaci společnosti a měly význam i z pohledu dnešního na vývoj neziskového sektoru. V řemeslných cechách byla například vzájemná podpora členů. Dalším důležitým typem sdružování, které se již blížilo modernímu pojetí, byly zejména spolky tovaryšů. S pokusy o zakládání se setkáváme od 14. století v Praze. Na rozdíl od řemeslných cechů, které byly organizacemi majitelů a výrobců, a měly pevně stanovenou funkci v politickém i hospodářském životě středověkých měst, šlo v případě tovaryšských spolků o organizace zaměstnanecké, které takto vedle zajišťování vzájemné podpory pro různé případy (nemoc), se snažili hájit společné zájmy sociální. Tyto spolky, ale byly městskými a královskými nařízeními zakazovány.

2.1.2. Období - 18. a 19. století

Toto období, které na začátku ohraničuje nástup osvícenství a na konci zavedení ústavního systému v habsburské monarchii, je z pohledu tématu neziskového sektoru obdobím přechodným. To je dáno především vývojem v Rakousku. Po nástupu osvícenství došlo v uspořádání státu a společnosti k velkým proměnám a důležitým reformám státní správy, právního systému a postavení církví. Byly zrušeny mnohé instituty stavovského státu, který byl opřen o katolickou církev. V roce 1781 bylo zrušeno nevolnictví a tolerančním patentem byla povolena možnost vyznání nekatolických náboženství. V roce 1787 byl přijat nový trestní zákoník, kterým byla zavedena rovnost občanů před soudem, což do té doby nebylo dodržováno, tento proces byl dovršen v roce 1811, kdy byl přijat AGBG, který u nás platil v zásadě až roku 1950. Role státu byla posílena a moc církve omezena. Až do 60.let 19. století bylo v Rakousku a tudíž i v českých zemích prostředí a režim, jenž se opíral o tajnou policii a jehož cílem bylo zejména zabránit jakýkoliv změnám. Toto všechno samozřejmě ovlivnilo fungování a existenci společenských jevů, z kterých se vyvinul neziskový sektor.

Stát si například vyhradil právo na konečné rozhodnutí o tom, kdo může být podporován studijními nadacemi. Podpora peněžní byla vyplácena z komorní pokladny. Stát v této době kontroloval a reguloval právními předpisy působení většiny dobrovolných nadací. Některé nadace byly likvidovány a jejich funkci přebíral stát či obecné instituce. V době osvícenství byla veliká podpora vědeckého bádání a vzdělávací činnosti.

Častým typem spolků ve druhé polovině 19. století a do poloviny 20. století byly dobrovolné hasičské, které například na venkově plnily roli kulturní. V této době vznikaly a působily velká množství organizací, podporující osvětu a kulturu. Vznikaly instituce na podporu vzdělání, vědy, vydávání knih, ale také četné spolky pěvecké a tělovýchovné. Nejdůležitějším z nich byl Sokol, který vznikl v roce 1862 a získal mnohem větší význam a smysl než pouze tělovýchovný.

2.1.3. Období první republiky

Vývoj neziskového sektoru v letech 1918 – 1938 ve velké většině navazoval na stav, který vznikl v posledních padesáti letech habsburské monarchie a nadále tento stav rozvíjel. Stát v sobě zahrnoval seskupení regionů s různou historií a kulturou. Tento faktor ovlivňoval významně nejen politickou scénu, ale i scénu a strukturu neziskového sektoru v daném období. Toto období zvýraznilo zaměření neziskového sektoru a neziskových organizací zejména na sociální problémy, problémy chudoby a ochranu veřejného zdraví. Organizace, které byly sociálně orientované, reagovaly na potřeby vzniklé po 1. světové válce. Mnoho těchto spolků a seskupení se zaměřilo na problémy typu – podpora válečných invalidů, vdov a sirotků. V letech 1931 – 1936 zasáhla stát hospodářská krize (pozdní vlna), ta měla za výsledek velikou nezaměstnanost, chudobu a sociální problémy. Na řešení vzniklých sociálních problémů se vedle státu, krajů a obcí, začaly podílet i nestátní instituce a nadace. Mezi tyto organizace patřil například Čs. Červený kříž či Zemská péče o mládež. Spolky se věnovaly zejména sociálním a zdravotním problémům. V 30. letech bylo provedeno rozsáhlé šetření, které zmapovalo i dobročinné soukromé spolky a jejich zařízení v oblasti chudinské a sociální péče. Spolků bylo celkem 5140 a jejich nejčastější práce byla zaměřena zejména na spravování a budování různých ústavů a zařízení.

Neziskový sektor měl v období první republiky určité specifické rysy. Důraz byl věnován zejména péči o mládež a volný čas. Zároveň byl důraz nadále kladen na činnosti v oblasti kultury a vzdělání. Vývoj neziskového sektoru byl výrazně přerušen událostmi na konci 30. let. Období protektorátu Čechy a Morava znamenalo zničení většiny struktur neziskového sektoru v naší společnosti. V této době byla snaha o úplnou likvidaci národního společenství. Likvidovány byly vědecké, kulturní a další organizace. Celý neziskový sektor byl kontrolován a manipulován. Organizace, které nebyly zrušeny, musely být prospěšné okupačnímu režimu.

2.1.4. Období 1945 – 1989

Po 2. světové válce se obnovená ČSR dostala na cestu vývoje socialistického. Tento vývoj byl z vnitřních příčin, ale zejména z příčiny vlivu Sovětského svazu. Kde byl realizován model sociální přeměny. Vlivem tohoto byla ČSR vyloučena ze západního prostředí a začala se velmi přizpůsobovat společnosti sovětské. Právě přerušení západní orientace je považováno za historický mezník.

Prosazením modelu sovětského socialismu byly zničeny základy občanské společnosti, která byla podmínkou hodnot, na nichž byla doposud založena demokracie. Ze začátku měla revoluce některé rysy demokracie, byly dovoleny dobrovolné práce, dobročinné spolky a další veřejně prospěšné nestátní organizace. V období 1945 – 1948 byly dvě rozporuplné tendence. Stát si ponechal velká práva na regulování spolkového života a omezoval tím občanskou společnost. Na druhou stranu vznikala sdružení obyvatelstva, sílily aktivity a občanská společnost se začínala dostávat na nohy.

Po politickém vítězství KSČ v únoru 1948 už nic nestálo v cestě, aby se vybudoval totalitní politický systém. Tento systém směřoval proti všem tradičním formám a strukturám společnosti, které se u nás vyvíjeli v předchozím období. Tlak na nezávislé spolky a nadace byl veliký, cílem bylo ovládnout spolky a nadace a oslabit jejich nezávislost. Právo shromažďovací a spolčovací bylo možné, jen pokud neohrožovalo lidové demokratické zřízení či veřejný pokoj a řád. Velký tlak působil i na církve a všechny charitativní spolky. Sociální služby prováděné církví byly pro veřejnost omezeny. Těžiště sdružování se přesunulo na masové organizace. Se vznikem masových organizací byly ostatní spolky rušeny nebo revidovány. Původní systém se zcela zhroutil. Nový systém stál zejména na – vyloučení či zrušení činnosti, která vedla proti socialistickým záměrům, dále na zaměření na masu a na koncentrování se na společenské organizace jako nový typ občanských sdružení. Ústava 9. května občanům zaručila právo vytvářet na zajišťování veřejných věcí a na uplatnění jejich práv – dobrovolné organizace. Toto realizoval zákon č. 68/1951 Sb., který byl vydán 12. července 1951, o dobrovolných organizacích a shromážděních. Tímto zákonem přešel rozvoj společenských organizací na starost národních výborů. Tento zákon znamenal definitivní konec svobodného spolčování občanů. Spolky, které nebyly vhodné pro socialistické potřeby, byly rozpuštěny. Ostatní spolky se musely včlenit do nových organizací nebo se na nové organizace transformovat. Spolčovací právo a jeho úprava se v roce 1951 velice změnila a začal se používat již jen termín sdružovací právo, který nahradil právo spolčovací. Tento nový systém sdružovacího práva v sobě obsahoval tři vzájemně odlišné typy – společenské

organizace (masové organizace a svazy), dále sdružení (vědecká, propagační atd.) a také družstva. Hlavní podstatou nového systému bylo sdružování. To bylo chápáno jako sdružování občanů (třídní), začlenění nejvýznamnějších společenských organizací do socialistického systému jako nestátního podsystemu a také uplatnění principu „demokratického“ centralismu. V této době v ČR probíhalo mohutné znárodnování a konečná likvidace spolků a nadací, která byla dokončena v roce 1953. Neziskové organizace, které poskytovaly veřejně prospěšné služby, byly za socialismu nahrazeny činností rozpočtových a příspěvkových organizací, jejichž činnost byla hrazena státem a tato činnost rovněž podléhala státní kontrole.

Celkový spolkový život byl naprosto ochromen vytvořenými akčními výbory, které pod záminkou očišťování veřejného života společnosti od různých rekreačních a protisocialistických sil, nahradily volené orgány neziskových organizací. Veškerý majetek starých spolků a církví byl zkonfiskován a jednotlivé organizace byly zrušeny nebo sloučeny do jednotlivých dobrovolných organizací Národní fronty, které zaručovala občanům Ústava z 9. května. Občanská participace byla z velké části jen formálního charakteru, byla neautentická a byla vyvíjena jen za účelem projevu loajality k socialistickému režimu. Služby, které byly poskytovány do té doby neziskovými organizacemi v oblastech školství, sociální péče a zdraví, byly úplně nahrazeny státem, který si tím vytvořil vlastní státní neziskový sektor, který se skládal z příspěvkových a rozpočtových organizací.

Občanský život byl tvrdě omezován. Tento stav byl omezen na činnost státem kontrolovaných a celkově řízených organizací. Komunistický režim to dokázal tímto způsobem udržet až do poloviny 60. let, kdy začínala pomalu doba politického uvolňování. Tato doba vyvrcholila Pražským jarem v roce 1968, kdy byl pokus o reformu režimu. V této době se zvýšil zájem občanů o věci veřejné, proto byla obnovena činnost několika významným neziskovým organizacím (Junák, Sokol) a vznikaly nové politické organizace, které reagovaly na daný vývoj a změněnou situaci na našem území. Bohužel toto krátké vzepření občanské iniciativy bylo razantně potlačeno vpádem vojsk Varšavské smlouvy a nastalo období normalizace, které rychle vrátilo poměry v neziskovém sektoru před rok 1960. Ojedinelé hlasy a projevy občanské iniciativy, petiční iniciativy a kritické názory na oblast životního prostředí byly tvrdě trestány a vystaveny tvrdé represi a nenašly větší podporu u veřejnosti. Tato situace se začala postupným způsobem měnit až v 80. letech, kdy se aktivita občanských sdružení rozšířila do většiny oblastí života společnosti. Tím se připravila půda pro pád komunistického režimu v roce 1989 a také pro vlastní liberalizaci. Občané se tak mohli po desetiletích útlaku zase zapojit do zřizování jednotlivých nadací a občanských

sdužení tak, jak to bylo běžné pro otevřenou společnost. Liberalizace poměrů v neziskovém sektoru byla potvrzena přijetím nového zákona o sdružování občanů, vydaného v roce 1990. Po přijetí tohoto zákona o sdružování následovaly zákony, které se týkaly politických stran a církví. Postupně byly přijaty zákony o sdružování v politických stranách a v politických hnutích, dále zákon o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, také zákon o registraci církví a náboženských společností. Další zákony, které upravovaly, fungování jednotlivých forem neziskových organizací se začaly objevovat až v polovině devadesátých let.¹

2.2. Neziskový sektor – obecné vymezení

Veliký rozvoj neziskového sektoru v posledních desetiletích je spojován s rozvojem demokracie a také s úsilím o řešení rostoucích problémů, se kterými se setkávají vlády vyspělých států při zabezpečování a správném fungování sociálních jistot pro svoje občany. Role neziskového sektoru je v moderní společnosti čím dál významnější. Naděje a očekávání se do neziskového sektoru kladou ve větší míře. Z tohoto důsledku je pro politiky, státní správu i veřejnost, velice obtížné pochopit jakou hlavní roli neziskové organizace ve společnosti zastávají a jaký je jejich vliv na veřejný život.²

V moderní společnosti má každý občan práva, která se týkají základních atributů jeho života. Jedná se o právo na vzdělání a na jeho dostupnost, právo na dobré zdraví a na kvalitu zdravotnických zařízení a zdravotní péče, právo na uspokojení kulturních potřeb a na standard bydlení atd. Všechna tato práva vyplývají z mezinárodních dohod o lidských právech. Tím pádem je ve veřejném zájmu, aby tato práva byla mohla být realizována a služby, které tato práva zajišťují, byly dostupné. Kdyby byla tato práva zabezpečována jen soukromým sektorem, bylo by to pro určitou skupinu obyvatel odepřeno, protože sociálně slabší obyvatelé by neměli možnost využívat těchto služeb. Monopol, který by se tímto vytvořil, by zneužíval svoje postavení k tomu, aby mohl zvyšovat cenu za jejich poskytování. Proto je ve veřejném zájmu, aby veliký počet těchto organizací, které tyto služby poskytují a nabízejí, byl organizacemi státními či veřejnými nebo aby ceny za tyto služby byly dostatečně dotovány. Intenzita veřejného zájmu je u sociálních služeb ještě více zvýšena skutečností, že jejich

¹ Frič, Pavol, Goulli, Rochdi a kol. Neziskový sektor v ČR. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2001. ISBN 80-86432-04-1. strana 33 – 55

² Frič, Pavol, Goulli, Rochdi a kol. Neziskový sektor v ČR. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2001. ISBN 80-86432-04-1. strana 7

hlavní činnost je velice efektivní jak pro jednotlivce, tak pro samotnou společnost a je tedy veliký zájem, aby byly poskytovány v optimální velikosti a v odpovídající kvalitě. Další významnou oblastí společenské činnosti, která souvisí významně s veřejným zájmem, jsou organizace nevýdělečného charakteru, které se zabývají činnostmi vykonávanou převážně dobrovolnými členy jednotlivých zájmových skupin a různých občanských aktivit. Tím jsou myšleny instituce občanské společnosti – nadační činnost a humanitární činnost. O zmíněnou oblast nemá soukromé podnikání žádný velký zájem, protože to je oblast, která je pro podnikatele nepříliš zajímavá z hlediska ziskové motivace. Protože se jedná o činnost, která je společensky potřebná a velice žádoucí (uspokojování potřeb občanů), je ve veřejném zájmu, aby byla poskytována a stát by měl rozvíjení těchto aktivit dostatečným a vhodným způsobem podporovat (např. daňové úlevy).³

Obecná terminologie v této oblasti je značně nestálá, což způsobuje určité problémy v chápání pojmu neziskový sektor. Neziskový sektor se někdy označuje pojmem „třetí sektor“, tím se zdůrazňuje, že se jedná o sektor, který působí mezi státem a trhem. Označením neziskový sektor se klade důraz především na to, že na rozdíl od ziskových a komerčních organizací, které mají za cíl zisk, není vytváření zisku hlavním cílem a posléze jeho rozdělování mezi vlastníky. Další pojem, který se hodně objevuje a je užívám je pojem „občanský sektor“, který má za cíl zdůraznit propojení neziskových organizací a občanské společnosti.⁴

Při vymezení definice neziskového sektoru se setkáváme s velkou řadou kategorií, které mají svým způsobem podobný obsah nebo které se dají považovat za synonyma. Jde o alternativní označení pojmu „neziskový sektor“. Jedná se nejvíce o tyto kategorie – občanský sektor, třetí sektor, nestátní neziskový sektor, nevládní sektor, nezávislý sektor, dobrovolnický sektor, veřejný sektor a neziskový sektor.

O organizované občanské společnosti se velice často hovoří jako o „občanském“, „neziskovém“, či „třetím“ sektoru. Všechny používané termíny označují v své podstatě stejný sociální prostor, ale zdůrazňují jen jedno hledisko či se zaměřují pouze na určitý úsek tohoto prostoru. Rozdílnými názvy se též označují organizace, které působí v občanské společnosti.

Občanská společnost, kterou chápeme jako prostor jednání a sdružování mezi trhem, státem a rodinou, zahrnuje řadu organizací. Nadace, spolky a církve či školy a muzea zřízené jako obecně prospěšné společnosti jsou jen některé z příkladů organizací, které patří do

³ Duben, Rostislav. Neziskový sektor v ekonomice a společnosti. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia. ISBN 80-85963-19-1. strana 14 – 15

⁴ Frič, Pavol, Goulli, Rochdi a kol. Neziskový sektor v ČR. 1. vydání. Praha: EUROLEX BOHEMIA. 2001. ISBN 80-86432-04-1. strana 11

občanské společnosti. Krom této organizované části občanské společnosti má občanská společnost také samozřejmě část neorganizovanou, do které spadají například neformální společenství a sítě, demonstrace a veřejná shromáždění a také v neposlední řadě samotní občané. Pro část, která je tvořena organizacemi používáme označení občanský sektor nebo organizovaná občanská společnost. Z vymezení je jasné, že občanská společnost a občanský sektor nejsou totéž, protože občanská společnost zahrnuje, jíž popsané neformální občanské činnosti a podoby sdružování. Občanská společnost má také svou „neviditelnou“ část, která obsahuje různé hodnoty, společenské normy a zvyklosti, které určují, jak jednají občané a co občané považují za správné. Občanský sektor je tedy užším pojmem než občanská společnost. Občanské organizace vznikají ze základu tvořeného občanskou společností.

Občanský sektor – tento termín má svůj původ v sektorovém rozdělení hospodářství, které se uplatňuje nejvíce ve statistice a ekonomii. Rozlišuje se veřejný sektor a soukromý tržní sektor. V 70. letech 20. století v USA posílil význam organizací mimo stát a trh natolik, že do oběhu vstoupil termín třetí sektor a jeho různé obměny. Přímo zásluhu na tom měla Občanská komise pro soukromou filantropii a veřejné potřeby při vládě USA, známá jako Filerova komise, která dospěla k závěru, že tyto organizace tvoří samotný svébytný „dobrovolnický“ nebo „třetí sektor. Ekonomická literatura uvádí také sektor domácností, který se od všech předchozích pojmů odlišuje, že není formální (nepůsobí v něm formální organizace).⁵

Základní sektorové členění ekonomiky:

Soukromý sektor – představuje oblast soukromých subjektů zaměřených na dosažení zisku. Hlavním cílem soukromého sektoru je trh, mechanismus vyrovnávací nabídky a poptávky zajišťující spontánní koordinaci ekonomických aktivit.

Veřejný sektor – tvoří ho stát a samospráva, souhrnně označované jako veřejná správa. Často se pro stručnost výraz stát používá pro celou veřejnou správu.

Třetí, soukromý neziskový sektor – představuje oblast soukromých subjektů zaměřených na jiné cíle než dosažení zisku. „*Představuje tu část národního hospodářství (přesněji neziskového sektoru), která je financována na základě specifických přerozdělovacích procesů (ze soukromých financí), kdy se fyzické a soukromé právnické osoby dobrovolně rozhodnou vložit své finanční prostředky do konkrétní aktivity*“.⁶

⁵ Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 30 – 32

⁶ Tetřevová, Liběna. Veřejná ekonomie. 1. vydání. Příbram: Professional Publishing, 2008. ISBN 978-80-86946-79-5. strana 27

Sektor domácností – ten tvoří jednotlivci, rodina, domácnosti a jiné neformální komunity (sousedské).

Sektorové vymezení neřeší problém nejlepšího a nejvhodnějšího označení pro prostor mezi státem a trhem či domácnostmi. Každé označení používané běžně, má své důvody a přednosti, ale samozřejmě také nedostatky.

V případě, že uplatňovanou ekonomickou perspektivu rozšíříme o pohled politicko-právní, který vychází z pojmu občanství, rozdělení společnosti na sektory zůstane stejné, ale objeví se možnost definovat pozitivně sféru mezi státem, trhem a domácnostmi. Sociální jednání můžeme odlišit podle toho, zda je formální (probíhá podle výslovných, písemně či jinak stanovených pravidel, jejichž obsah je často dán právní úpravou či nikoliv), zda se jeho základní cíl nachází v rodině, nebo ve společnosti. Sféry, s nimiž pracují tyto dvě kritéria, jsou si hodně podobné, ale nejsou zcela shodné, protože rodina je základem neformální sféry, ale nepokrývá ji celou.

Třetí sektor – toto označení pouze sděluje, že kromě státu a trhu ještě existuje nějaký další, od nich zcela odlišný formální sektor. Má čtyři základní nevýhody. Tento sektor není nijak vymezen pozitivně po obsahové stránce. Z ekonomického hlediska může být třetí sektor chápán jako terciální sektor služeb. Pořadí (třetí) naznačuje, že jde o sektor méně důležitý než předchozí dva a je zbytkový. Tento termín není srozumitelný širší veřejnosti.

Nestátní neziskový sektor – označení vyjadřuje, co je pouze obsaženo v termínu třetí sektor (oblast mimo stát a trh).

Nevládní sektor – tento termín se objevuje sporadicky, ale zažité označení pro nevládní organizace, které se zprvu používalo pouze pro mezinárodní občanské sdružení působící při Organizaci spojených národů a odtud se rozšířilo pro národní organizace. Výraz nevládní je nevhodný a nepřesný výraz přebraný z anglického jazyka. Pro nás je přesnější pojem nestátní. Dalším nedostatkem výrazu nevládní sektor je, že do sebe zahrnuje také na zisk orientované soukromé subjekty.

Nezávislý sektor – toto označení se rozšířilo z Velké Británie, ale v ČR se objevuje jen velice vzácně. Jedná se o vymezení negativní a nelze z tohoto vymezení vyvodit, vůči čemu je daný sektor nezávislý. Tímto označením se vzbuzují očekávání většího stupně nezávislosti, než který organizace mimo stát a trh mají. Řada organizací je závislá na podpoře státu či soukromých firem, jiné jsou zase úzce propojeny s politickými stranami či různými zájmovými skupinami.

Dobrovolnický sektor – o tomto sektoru se nejčastěji mluví v USA. Tento název vystihuje velice dobře jeden uvedený aspekt organizované občanské společnosti – významný

podíl dobrovolníků na její činnosti. Ale jeho nedostatkem je, že popisuje spíše jen část než celou realitu skutečného sektoru mezi trhem a státem. I v organizacích nezaměřených na dosahování zisku pracují placení zaměstnanci. Dalším významem dobrovolnosti je, že na členství se neváže povinnost (členství není povinné), ale povinné není ani podílnictví či zaměstnání v ziskových firmách.

Neziskový sektor – nejvíce používaná kategorie je neziskový sektor. Tento termín popisuje formální sektor mezi státem a trhem jako oblast působení soukromých organizací, které jsou zaměřeny na jiné cíle, než je primárně dosahovat zisku. Jedná se o rozšířený pojem, ale který je také celkem nepřesný. Zavádějící je samotné označení „neziskový“, organizace neusilují o zisk jako svůj hlavní účel, ale zisku mohou dosáhnout. Můžeme zde mluvit o organizacích, které se řídí zásadou nerozdělování zisku, protože pokud dosáhnou zisku, tak tento zisk není rozdělen mezi členy a vlastníky, ale reinvestuje se do činnosti organizace.

Neziskovým sektorem rozumíme soubor všech neziskových organizací v zemi, které vyhovují tzv. strukturálně-operacionální definici neziskových organizací L.M.Salomona a H.K.Anheira.⁷ Organizace, které jsou, zahrnovány do neziskového sektoru se vyznačují, uvedenými atributy nejednou a proto není možná uvádět jejich definici jenom o některý z těchto atributů. Americký sociolog L.M.Salamon se pokusil tento zmíněný terminologický problém řešit pomocí strukturálně-operacionální definice. Neziskový sektor (neziskové organizace) se podle této definice vyznačuje a je možné jej charakterizovat podle těchto základních rysů:

- 1) Jedná se o organizace, které jsou do určité míry institucionalizovány (formálně organizovány). To je v některých zemích dáno jejich formálním statutem. V jiných zemích, kde právní ustanovení vůbec neexistují, může být institucionální podoba vyjádřena i jiným způsobem. Může to být formou pravidelných schůzek zaměstnaných pracovníků v organizaci, určitých jednacích pravidel a určitého stupně organizační činnosti. Čistě neformální, dočasná shromáždění osob nesou brány podle této definice za součást neziskového sektoru, i když přesto mohou hrát významnou roli v životě lidí. V opačném případě by se pojem neziskový sektor stal příliš neuchopitelným a nemohl by být dostatečně zkoumán.
- 2) Mají soukromou povahu, jsou institucionálně odděleny od státní zprávy. To v důsledku znamená, že ve vedení těchto organizací nemohou stát státní úředníci a organizace se nemohou dostat k významné státní podpoře, i když financování

⁷ Boukal, Petr., Vávrová, Hana a kol. *Ekonomika a financování neziskových organizací*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1293-8. strana 7

z veřejných zdrojů je dovoleno. V tomto případě je pojetí různé, jiné pojetí uvádí, že to neznámá nemožnost významné státní podpory či že ve vedení nemohou být státní úředníci. Rozhodný je zde fakt, že základní struktura neziskových organizací je ve své základní podstatě soukromá.

- 3) Nerozdělují zisk, to znamená, že případný zisk z jejich činnosti nerozdělují mezi své vlastníky, správce či vedení organizace. Neziskové organizace mohou dosáhnout samozřejmě zisku v určitém období, ale zisk musí být znovu použit na vytyčené cíle organizace a nikoliv převeden na vlastníky organizace nebo jejich řídicí orgány. V tomto pojetí jde o soukromé organizace, které neslouží k dosahování zisku. Tímto se neziskové organizace vyčleňují ze souboru soukromého sektoru, ze soukromého podnikání.
- 4) Jsou samosprávné, autonomní, schopny řídit samy sebe, řídit svojí vlastní činnost. Mají, svá interní pravidla řízení a nejsou žádným způsobem ovládaný z venku.
- 5) Jsou dobrovolné, zahrnují a užívají v rozumné míře dobrovolnou účast na svých posláních a činnostech, a to buď při řízení jejich záležitostí či při výkonu vlastních činností organizace. Většina zdrojů či příjmů plyne od dobrovolných dárců. To ovšem neznámá, že všechny či většina zdrojů musí pocházet z dobrovolných příspěvků a že většina pracovníků organizace jsou dobrovolníci.

Dalším znakem, který ovšem neplatí pro všechny typy neziskových organizací ve stejné míře, je veřejný prospěch. Neziskové organizace slouží účelům, které velice často přesahují rámec soukromého prospěchu svých členů a tím pomáhají veřejnému blahu. Z tohoto vymezení vyplývá možnost dělení neziskových organizací na dvě základní skupiny podle toho, do jaké míry splňují kritérium veřejného prospěchu:

- 1) Organizace vzájemně prospěšné – jejich hlavním cílem je sloužit zájmům svých vlastních členů. Uzavřenému okruhu osob, které jsou členy organizace zároveň. Pokud tyto organizace slouží veřejnému prospěchu, není to jejich základní a hlavní cíl. Tyto skupiny vznikají na určité formě podobnosti zájmů, koníčků, sociálního postavení a profese svých členů
- 2) Organizace veřejně prospěšné – jejich hlavním cílem a účelem je poskytování veřejně prospěšných služeb a služba obecným zájmům společnosti. Organizace tohoto typu jsou otevřeny široké veřejnosti, všem, co tuto službu potřebují.⁸

⁸ Frič, Pavol, Goulli Rochdi a kol. Neziskový sektor v ČR. 1. vydání. Praha. EUROLEX BOHEMIA. 2001. ISBN 80-86432-04-1, strana 12 – 13

Veřejně prospěšné organizace byly přijímány v polovině devadesátých let se značnými rozpaky a obavami. Tyto organizace nejsou zřizovány za účelem zisku. Tento stav byl způsoben několika aspekty. Prvním aspektem bylo, že naše společnost procházela a pokračovala v transformaci ekonomické, sociální a politické oblasti. A druhým aspektem bylo, že zákonná norma, zákon č. 248/1995 Sb., byla přijata až na podzim roku 1995. Tato úprava vymezuje veřejně prospěšné společnosti zatím velice úzkým pohledem, a to jak z právního tak i z fiskálního. Rozhodujícím pro jejich začlenění do skupiny veřejně prospěšných organizací je fakt, že jejich základním posláním je veřejně prospěšná činnost a nikoliv zisková orientace. To však neznamená, že veřejně prospěšné organizace nemohou při realizaci svých cílů a poslání vytvářet zisk, který je pro ně v mnoha případech existenčním. Do skupiny veřejně prospěšných organizací jsou tedy začleněny různé příspěvkové a rozpočtové organizace, dále organizace typu občanských sdružení, soukromé instituce bez ziskové orientace, organizace a instituce státní správy a samosprávy provozující veřejně prospěšnou činnost a také nadace a asociace. U činnosti veřejně prospěšné jde o aktivitu, ze které mají prospěch a užitek občané dané komunity nebo regionu či samotný stát. Je to činnost, která je v podstatě v souladu s veřejným zájmem, ale hledisko výnosnosti je až na druhém místě. Viditelný rozdíl mezi organizacemi ve veřejném sektoru a soukromém sektoru je hlavně v tom, že veřejné organizace jsou většinou nevýdělečné a soukromé komerční organizace jsou většinou výdělečné. Otázkou zde je, proč je ve veřejné vlastnictví tak velkým způsobem potlačena motivace k zisku. Je to pravděpodobně ze dvou hlavních důvodů, které se týkají vlastnických práv:

- 1) Nemožnost přesunu vlastnictví veřejného do soukromého
- 2) Nepřevoditelnost výnosů na osobní důchody vlastníků

Praxe je však bohužel někdy jiná a je zde zcela běžné, že ziskové tendence vedou k zanedbání některých prospěšných činností a aktivit, pro které jsou vlastně veřejně prospěšné organizace zřízeny. Veřejné vlastnictví bývá v tomto případě, určitou metodou k zakrytí pohnutek pro výdělečnou činnost, zároveň však, pokud existují pohnutky pro činnost ve veřejném zájmu, je požadována větší technická efektivnost, pokud se jedná o řízení organizování těchto aktivit.

Soukromé neziskové instituce si formulují a směřují svoje vnitřní záležitosti podle pocitů a zájmů svých hlavních vlastníků. Veřejné neziskové instituce pociťují daleko více intenzivněji existenci externalit a přitom mohou být efektivněji vedeny, i když i tyto

organizace mají občas tendenci k určité formě diskriminace (např. veřejné vysoké školy, pokud jde o počet přijímaných studentů).

Uplatňování ekonomických zásad vhodných pro veřejně prospěšné organizace působící ve veřejném sektoru a opírající se o veřejné vlastnictví je v podstatě stejné jako v případě soukromých neziskových organizací. Volba mezi institucemi veřejnými či soukromými závisí velice na vnějších podmínkách a na efektivnosti veřejné kontroly nad těmi, kdo formulují a realizují konkrétní politiku v dané oblasti či komunitě.⁹

Cílem organizací, které mají charakter veřejně prospěšný, je snaha o změnu chování a jednání člověka a také zlepšení kvality jeho života i změnu celé společnosti. O definici veřejné prospěšnosti se vedou neustále debaty v souvislosti s novým občanským zákoníkem. Tento vymezený cíl neziskového sektoru mu dává ve společnosti důležitou pozici. Jedná se o tyto následující skutečnosti:

- 1) neziskový sektor dává možnost vlastní iniciativy občanům a je vlastně prostředkem pro rozvíjení občanské společnosti. Lidé mají možnost vytvářet spolky za jakýmkoliv účelem, který není proti ústavě, a mohou zajišťovat věci, o které se stát postarat nemůže.
- 2) Občanská společnost, která má hodně spolků, profesních organizací a asociací zabezpečuje demokratický vývoj společnosti. Působí jako pojistka proti totalitnímu režimu, protože totalitní režim jakéhokoliv typu v zásadě ničí organizace, které nejsou pod jeho vlivem a mocí.
- 3) Možnost zjištění potřeb přímo v terénu
- 4) Obsazuje místa ve společnosti, které nejsou zajímavé pro stát ani pro podnikatele¹⁰

2.3. Neziskové organizace – obecné vymezení

Neziskové (či nevýdělečné) organizace je pojem, který je obecně užívám, ale není definován nějakým platným právním předpisem v ČR. Dříve se uvažovalo o tvorbě zvláštního zákona, který by přesně specifikoval neziskovou organizaci, vymezil její předmět činnosti, jakým způsobem vzniká, hospodaří a jak bude popřípadě zdaněna. Časem se ukázalo, že se stále ještě řeší samostatně různé druhy neziskových organizací i nově schválenými zvláštními

⁹ Duben, Rostislav. Neziskový sektor v ekonomice a společnosti. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia. ISBN 80-85963-19-1. strana 9 – 10, 20 – 21

¹⁰ Boukal, Petr., Vávrová, Hana a kol. Ekonomika a financování neziskových organizací. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1293-8. strana 8

zákony. V poslední době se stále více objevují snahy definovat veřejnou prospěšnost, aby nebyla založena na právní subjektivitě, ale na činnosti. V novém občanském zákoníku by měla být i úprava pro současné neziskové organizace podle různých typů.

O neziskových organizacích se velice hodně zmiňuje zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, ale ani zde není tento termín výslovně vymezen a blíže vysvětlen. Vyjmenovává se zde však jejich výčet a vytváří tak pro ně jednu skupinu, k níž se přistupuje stejně z ohledu zákona o daních z příjmů. Z toho se vymykají jen subjekty zřízené podle zvláštního právního předpisu k poskytování veřejné služby v televizním nebo rozhlasovém vysílání, veřejné vysoké školy a zdravotnická zařízení s jiným daňovým režimem. Předpisy platné do konce roku 2003 zavedly nový pojem – nevýdělečné organizace – i když to jen podchycovalo určitý úsek neziskového sektoru. V dnešní době je tato kategorie organizací označována jako subjekty, u nichž není hlavním předmětem jejich činnosti podnikání. Další část neziskových organizací tvoří organizace veřejného sektoru. Jedná se o organizační složky státu, územní samosprávné celky a příspěvkové organizace – bez ohledu na zřizovatele. Označení neziskové organizace či nevýdělečné organizace je společně označení pro obě kategorie organizací.

Neziskové (či nevýdělečné) organizace jsou organizace, které nebyly založeny či zřízeny za účelem podnikání, jak je konstatováno v zákoně o daních z příjmů, na nějž odkazují i ostatní daňové zákony. Jsou to organizace, o jejichž činnosti je jiný zájem, ať už státu, společnosti nebo určité skupiny lidí. Jsou založeny za účelem provozování činnosti ve prospěch toho, kdo měl zájem na jejich zřízení. Je zde kladem veliký důraz na důležitost výsledků hlavního poslání, přičemž výše příjmů z něj stojí obvykle až na druhém místě. Tyto organizace nejsou vždy nutně neziskové, i když nejsou zřízeny proto, aby dosahovaly zisku. V českém právním řádu platí, že náležitost mezi neziskové organizace je založena na právní subjektivitě organizace, což je základním kritériem. Mezi neziskové organizace jsou zařazeny i obce, kraje a státní fondy, u kterých převládá charakter veřejné správy a služby, nelze však vyloučit asi činnosti podnikatelského charakteru. Zákon o daních z příjmů vylučuje z okruhu neziskových organizací obchodní společnosti a družstva, i když stejně nebyla založena za účelem podnikání. Zdravotnické zařízení jako taková nejsou doslovně uvedena ve výčtu poplatníků, který je obsažen v § 18 odst. 8¹¹ tohoto zákona. Přesto má řada zdravotnických

¹¹Zákon č. 586/1992 Sb., § 18 odst. 8 - Za poplatníky podle odstavce 3 se považují zejména zájmová sdružení právnických osob, pokud mají tato sdružení právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti, občanská sdružení včetně odborových organizací, politické strany a politická hnutí, registrované církve a náboženské společnosti, nadace, nadační fondy, obecně prospěšné společnosti, veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, školské právnické osoby podle zvláštního právního předpisu, obce, organizační složky státu

zařízení právní formu neziskové organizace, ale od začátku roku 2005 pro ně platí samostatný daňový režim podle § 18 odst. 15 zákona o daních z příjmů. Zdravotnické služby jsou osvobozeny od daně z přidané hodnoty. Dále zdravotní pojišťovny, které jsou zřízené podle zvláštního předpisu, také nejsou zařazeny mezi neziskové subjekty, ale jejich příjmy z určitých jejich činností jsou klasifikovány jako příjmy, které nejsou, předmětem daně z příjmu.

Organizace, která není zřízena nebo založena za účelem podnikání, musí být právnickou osobou, tedy s výjimkou organizačních složek. V žádném případě není vůbec možné, aby se za tzv. neziskový subjekt byla považována a chápána fyzická osoba. Z toho vyplývá, že například soukromý lékař je v pojetí zákona podnikatelským subjektem, protože nemůže být subjektem charakteru neziskové organizace. Neziskové organizace jsou právnické osoby, mají svého zakladatele či zřizovatele, zakládají se podle určitých právních předpisů a podléhají přísné registraci na místech určených jim zákonem, podle kterého jsou zřízeny. Neziskové organizace jsou také vedeny v seznamu ekonomických subjektů, který vede Český statistický úřad, a mají přiděleno identifikační číslo.¹²

2.3.1 Důvody existence neziskových organizací

Důvody pro existenci neziskových organizací jsou dány jednak nutností zajistit výkon veřejné správy, jednak vychází z obecné potřeby a uplatnění svobody sdružování se a také ze snahy pomoci bližním, jež vyplývá z lásky k lidem (filantropie).¹³ Opodstatnění prvního důvodu vychází zejména z jejich poslání, což je podílení se na výkonu veřejné správy na úrovni státu, obce či regionu. Opodstatnění druhého důvodu vychází z principu sebeřízení společnosti, což představuje schopnost určitého společenství lidí žijícího a spolupracujícího ve vymezeném prostoru organizovat a vzájemně se snažit usměřňovat své jednání. Jedná se o podílení na veřejné politice v rámci občanské společnosti. Tohle je hlavní důvod a příčina, proč se občané sdružují do jednotlivých typů neziskových organizací a svoboda sdružování se tak stává jednou z základních svobod demokratického státu.

kraje, příspěvkové organizace, státní fondy a subjekty, o nichž tak stanoví zvláštní zákon. Za tyto poplatníky se nepovažují obchodní společnosti a družstva, i když nebyly založeny za účelem podnikání. Tímto nejsou dotčena ustanovení zvláštních právních předpisů.

§ 18 odst. 3 - U poplatníků, kteří nejsou založeni nebo zřízeni za účelem podnikání, jsou předmětem daně vždy příjmy z reklam, z členských příspěvků a příjmy z nájemného s výjimkou uvedenou v odstavci 4 písm. d).

¹² Růžičková Merlíčková, Růžena. Neziskové organizace. 11. aktualizované vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011. ISBN 979-80-7263-675-4. strana 7 – 9

¹³ Tetřevová, Liběna. Veřejná ekonomie. 1. vydání. Příbram: Professional Publishing, 2008. ISBN 978-80-86946-79-5. strana 35

V České republice neexistuje právní předpis, který by jednoznačně charakterizoval a definoval pojem neziskové organizace, které působí v neziskovém sektoru. Z tohoto důvodu se vychází zejména ze zákona č. 586/1992 Sb., o dani z příjmů. Z tohoto zákona vyplývá, že jde o organizace charakteru právnické osoby, která nebyla zřízena či založena za účelem podnikání. Jestli se organizace zřizuje či zakládá je vždy uvedeno v příslušné legislativní normě. Tento zákon uvádí výčet těchto subjektů, který však není vyčerpán. Výčet uvádí tyto následující subjekty:

- 1) Zájmová sdružení právnických osob, pokud mají právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti
- 2) Občanská sdružení včetně odborových organizací
- 3) Politické strany a politická hnutí
- 4) Státem uznávaná církev (registrovaná) a náboženské společnosti
- 5) Nadace a nadační fondy
- 6) Obecně prospěšné společnosti
- 7) Veřejné vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, školské právnické osoby podle zvláštního právního předpisu
- 8) Obce
- 9) Kraje
- 10) Organizační složky státu (např. ministerstva, Ústavní soud České republiky, soudy, státní zastupitelství, Nejvyšší kontrolní úřad, Akademie věd České republiky)
- 11) Příspěvkové organizace
- 12) Státní fondy (např. Státní fond životního prostředí, Státní fond pro podporu a rozvoj české kinematografie, Státní fond kultury)
- 13) Subjekty o nichž to stanoví zvláštní zákon (např. Český rozhlas, Česká televize, Česká národní banka, profesní komory – Česká lékařská komora, Komora auditorů, Česká advokátní komora atd.)

Uvedený výčet organizací je celkem dostačující pro výpočet daně z příjmu (z nemovitostí apod.), není však dostačující pro pochopení poslání a cílů neziskových organizací. Právě veliká pestrost jejich poslání a cílů neziskových organizací a jejich procházení napříč občanskou společností vyvolává velkou potřebu jejich základní systematizace podle následujících třídících znaků. Neziskové organizace můžeme třídit podle celé řady znaků.

Jedná se o znaky následující:

- 1) Podle kritéria zakladatele
- 2) Podle kritéria globálního charakteru poslání
- 3) Podle kritéria právně organizované normy
- 4) Podle kritéria způsobu financování
- 5) Podle kritéria charakteristiky realizovaných činností (oborové členění)

Kritérium zakladatele

Podle kritéria zakladatel se člení neziskové organizace na:

- 1) Organizace založené veřejnou správou, tj. státní správou (ministerstvo, ústřední orgán státní správy), či samosprávou (obec, kraj a magistrát), některé z nich proto z uvedeného důvodu nazýváme jako veřejnoprávní organizace
- 2) Organizace založené soukromou fyzickou osobou či právnickou osobou (mohou zakládat organizaci i společným způsobem), nazýváme soukromoprávní organizace
- 3) Organizace, které vznikly jako veřejnoprávní instituce – výkon účelu veřejné služby je dán jako povinnost ze zákona (veřejné vysoké školy)

Kritérium globálního charakteru

Podle kritéria globálního charakteru poslání se člení neziskové organizace na:

- 1) Organizace veřejně prospěšné, které jsou založeny za účelem poslání spočívajícím v produkci veřejných a smíšených statků, které uspokojují potřeby veřejnosti – společnosti (charita, ekologie, zdravotnictví, vzdělání, veřejná správa)
- 2) Organizace vzájemně prospěšné, které jsou založeny za účelem vzájemné podpory určitých skupin občanů (i právnických osob), které jsou svázány společným zájmem. Jejich posláním je tedy uspokojování svých vlastních zájmů a veřejná správa se stará o to, aby se jednalo o takové zájmy, které jsou ve vztahu k veřejnosti korektní a čestné, tedy neodporují zájmům druhých občanů a právnických osob. Jedná se například o realizaci aktivit v kultuře, profesních a konfesních zájmů, ochrany zájmů skupin

Kritérium právně organizační normy (zákon vždy v platném znění)

Podle kritéria organizační normy se člení neziskové organizace na:

- 1) Organizace založené podle zákonů č. 218/2000 Sb., rozpočtová pravidla a č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů
- 2) Organizace založené podle ostatních zákonů, které jsou platné pro neziskové organizace
- 3) Organizace založené podle zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (kdy princip neziskovosti musí být uveden ve zřizovací listině)

Kritérium financování

Podle kritéria financování se člení neziskové organizace:

- 1) Organizace financované zcela z veřejných rozpočtů (organizační složky státu a územních celků)
- 2) Organizace financované zčásti z veřejných rozpočtů – na příspěvek mají legislativní nárok (příspěvkové organizace, vybraná občanská sdružení, církve a náboženské společnosti, politické strany a politická hnutí)
- 3) Organizace financované z různých zdrojů (z vlastní činnosti, dary, sbírky, granty, sponzoring)
- 4) Organizace financované především z výsledků realizace svého základního poslání

Kritérium charakteristiky realizované činnosti (oborové členění)

Podle kritéria realizované činnosti se člení neziskové organizace do následujících skupin:

- 1) Kultura, ochrana památek, umění, sport a volný čas
- 2) Vzdělání a výzkum
- 3) Zdravotnictví
- 4) Sociální služby
- 5) Životní prostředí
- 6) Komunitní rozvoj a bytové hospodářství
- 7) Občanskoprávní osvěta a politické organizace
- 8) Organizování dobročinnosti (filantropie)
- 9) Nadace mezinárodní
- 10) Náboženství a církev
- 11) Profesionální komory, svazy, odbory a spolky
- 12) Ostatní nespecifikované činnosti

Ve vztahu k uvedeným skutečnostem lze obecně neziskové organizace charakterizovat následujícími znaky:

- 1) Společnými pro všechny typy neziskových organizací:
 - jsou právními osobami (s výjimkou organizačních složek)
 - nejsou založeny za účelem podnikání, ale za účelem veřejně prospěšné činnosti
 - nejsou založeny za účelem produkce zisku, zisk není jejich vrcholný cíl (zisku však samozřejmě mohou dosáhnout, ale nesmí ho vyplatit, nýbrž tento zisk musí použít na realizaci svého poslání – hlavní činnosti)
 - uspokojují konkrétní potřeby občanů a komunit
 - mohou, ale i nemusí být podporovány nebo financovány z veřejných rozpočtů

2) Společnými jen pro soukromé neziskové organizace:

- mají ze zákona povolenou svojí autonomii ve vztahu k vnějšímu okolí
- členství v těchto organizacích je realizováno výhradně na dobrovolném principu a na volnosti (s výjimkou některých profesních komor)
- vytváří většinou neformální struktury příznivců, ale vždy jen v rámci legislativy, podle které byly založeny a podle které realizují svoji základní činnost

S možností využití všech poznatků z teorie a praxe se jeví jako nejvhodnější řešení rozdělení organizací působících v neziskovém sektoru do pěti základních skupin s následujícími charakteristickými znaky:

- 1) Neziskové soukromoprávní organizace vzájemně prospěšné, s globálním posláním vzájemně prospěšné činnosti
- 2) Neziskové soukromoprávní organizace veřejně prospěšné, s globálním posláním veřejně prospěšné činnosti
- 3) Neziskové veřejnoprávní organizace typu organizačních složek a příspěvkových organizací státu a samosprávných územních celků s globálním posláním veřejné správy a veřejně prospěšné činnosti
- 4) Neziskové ostatní veřejnoprávní organizace, s globálním posláním veřejné prospěšnosti
- 5) Neziskové soukromoprávní organizace typu obchodních společností a jím podobných (jedná se o zcela výjimečné případy neziskových organizací) s možností globálního poslání veřejně i vzájemně prospěšné činnosti

S ohledem na současnou právní úpravu neziskových organizací v České republice může občas docházet k prostupnosti vzájemně a veřejně prospěšné činnosti především u organizací uvedených v bodu 1) a 2).¹⁴

2.3.2. Cíle neziskových organizací

Základním cílem neziskových organizací je snaha změnit jednotlivce i společnost. Hlavním úkolem manažera neziskové organizace je transformovat poslání neziskové organizace do specifických cílů.

¹⁴ Rektořík, Jaroslav a kol. Organizace neziskového sektoru: Základy ekonomie, teorie a řízení. 2. vydání. Praha: EKOPRESS. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86929-25-5. strana 39 – 43

Cílem se chápe žádoucí stav v budoucnosti, jež hodnotí rozhodovatel na základě pořádku preferencí jako žádoucí. Tento vymezený žádoucí stav v budoucnosti se může vztahovat na různé předmětové oblasti jako systémy či systémové části – podnikání, části podnikání, oblasti životního prostředí jako například tržní segment, relace podnikání v rámci oblasti životního prostředí jako například část trhu jako relativní pozice pro konkurenční podnikání.

Základní cíle neziskové organizace musejí být definovány jasně a srozumitelně. Tyto cíle musí být zaměřeny na specifické skupiny klientů. Dosažitelné základní cíle lze stanovit skutečně jen tehdy, pokud organizace zná velice dobře své zákazníky či klienty – ať už se jedná o školu, nemocnici, církev či sportovní klub.

Systém základních cílů neziskové organizace je pouze omezeně srovnatelný se systémem cílů určitého podniku. Díky účelu svojí existence – poslání – disponují neziskové organizace hlavním (základním) cílem. Tento hlavní cíl je v porovnání s hlavními cíly podniků orientovaných nejvíce na zisk, není ve většině případů kvantitativně měřitelný a dosažitelný různými způsoby. Za posláním se skrývá značné množství svazků cílů, které musí být při dosahování optimalizovány a stabilizovány.

Poslání neziskové organizace se má podřídit zbylý systém cílů. Nezisková organizace, která nespecifikovala či neformulovala žádné vyhraněné poslání, z dlouhodobého pohledu neví, kterým směrem se má vydat a jaký účel vlastně primárně plnit. Všechny aktivity neziskové organizace musí být primárně zaměřeny na toho hlavní poslání. Organizace, která se aktivně nezaobírá vývojem svého poslání, má velice hodně problémů se zaostřením na vlastní smysl a účel jejího fungování. Tento problém se projeví v mnoha podaných výkonech organizace, které nemusí sloužit přímo k dosažení cíle neziskové organizace. Poslání, tzn. Definovaný a určený smysl a účel organizace, příp. důvod pro existenci neziskové organizace má být zachycen písemně formou prohlášení, příp. strategického příkladu.

Cíle s orientací na výkonnost mají přímý vliv na dosažení základně vymezeného poslání organizace. Neziskové organizace mohou chtít u určitých skupin osob – podniků – dosáhnout většího vlivu, aby splnily primárně svoje poslání. Nakonec se snaží o změnu stavu a vztahů. V této souvislosti se také hodně mluví o ovlivňovaných cílech. Neziskové organizace si musejí proto položit otázku, u koho a jakého vlivu chtějí nejvíce dosáhnout. Tak jako například cílené ovlivňování ve fotbalové jednotě mnohohvrstevné. Vychází-li se ze sportovního úspěchu jako primárního cíle, pak mají určití podílníci samozřejmě různé představy, jakým způsobem může být tohoto primárního cíle dosaženo, ale také sledují různé zájmy při dosahování tohoto cíle. Tomu odpovídají různorodé postupy při dosahování vlivu u

partnerských skupin. Stejně či dosti podobné nastolení problémů je například v nemocnicích a jiných nestátních neziskových organizacích.

S problematikou stanovení základních cílů souvisí i problémy, jakým způsobem měřit a vyhodnocovat výkonnost dané neziskové instituce. Je pravda, že organizace působící v neziskovém sektoru mají značnou tendenci neklást důraz na výkonnost a výsledky vlastní organizace. Problematickou záležitostí je otázka, jak kvantifikovat výsledky organizací, jejichž primárním cílem není vytváření zisk. Pro neziskové organizace v zásadě platí, že nestačí pouze, aby uspokojovaly potřeby klientů, ale skutečně efektivní instituce vytvářejí poptávku. Rozdíly v hodnocení a posuzování výkonnosti jsou největším rozdílem mezi „ziskovým“ a „neziskovým“ sektorem. Neziskové organizace vynakládají peníze dárců, jsou tedy odpovědné za to, aby tyto prostředky byly použity efektivně, a toho lze dosáhnout jedinečným zvyšováním výkonnosti dané organizace. Kvantifikace výsledků činnosti neziskové organizace naráží na celou řadu různých problémů a nějakých omezení. K hodnocení podniků v komerčním sektoru je k dispozici celá řada finančních ukazatelů a kritérií, z kterých je velká část založena na zisku. Ovšem proti aplikaci těchto kritérií vystupuje celá řada neziskových organizací velice vehementním způsobem, protože jsou přesvědčeny, že výsledky jejich práce lze posuzovat a hodnotit pouze z kvalitativního hlediska.

Výkonnost dané organizace je nutné posuzovat a hodnotit vzhledem k jejímu poslání a k cílům, které byly dostatečně definovány. Cíle by si měla nezisková organizace stanovit v souladu s vymezením oblastí, do kterých bude zaměřovat svojí hlavní výkonnost. Výchozím bodem pro organizace působící v neziskovém sektoru je tedy definice a vymezení základních cílových oblastí, na které bude primárně zaměřen rozhodující výkonnostní potenciál organizace – a to především z hlediska konkrétních možností dané organizace.

Cíle vycházejí z poslání organizace a specifikují její strategický profil. Vytyčené cíle by měly být definovány takto:

- 1) Jednoznačně a obecně srozumitelně
- 2) Změřitelné
- 3) Dosažitelné
- 4) Důležité
- 5) Aktuální

Stejně jako u podniků cíle neziskových organizací mohou být i dlouhodobé, ale také jen krátkodobé a samozřejmě se mohou potřeby různě obměňovat a přizpůsobovat aktuálnímu dění. Je tedy velice nezbytné, aby hlavní manažeři neziskových organizací cíle průběžně monitorovali a inovovali, tak aby vždy byly v souladu s podmínkami a okolím organizace.

Z uvedených cílů a poslání, je možné konstatovat, že neziskové organizace významným a nezastupitelným způsobem doplňují fungování tržní ekonomiky, přičemž zároveň předpokládají její fungování a dostatečnou vyspělost. Neziskové organizace jsou v konkrétních oblastech důležitým řešením nemožnosti stavět určité činnosti ve společnosti na ziskovou hladinu, resp. řešením tržních selhání.¹⁵

2.3.4. Zákonné předpoklady neziskových organizací

„Způsobilost mít práva a povinnosti mají i právnické osoby“¹⁶. Základní rozdělení právnických osob je uvedeno v § 18 odst. 2, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů:

- 1) Účelová sdružení majetku – např. nadace
- 2) Sdružení fyzických a právnických osob – např. občanské sdružení (více výstižnější název by byl „spolky“, neboť nemají nic společného se sdružením fyzických osob bez právní subjektivity)
- 3) Jednotky územní samosprávy – obce, kraje, ale i stát
- 4) Jiné subjekty, o kterých to stanoví zvláštní zákon – Česká televize, Český rozhlas, Akademie věd ČR, profesní komory

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, uvádí výčet těchto subjektů v § 18 odst. 8, výčet je uvozen slůvkem „zejména“, nejedná se tedy o výčet vyčerpávající:

- 1) Zájmová sdružení právnických osob, pokud mají tato sdružení právní subjektivitu a nejsou zřízena za účelem výdělečné činnosti
- 2) Občanská sdružení včetně odborových organizací
- 3) Politické strany a politická hnutí
- 4) Registrovaná církev a náboženské společnosti
- 5) Nadace a nadační fondy
- 6) Obecně prospěšné společnosti
- 7) Veřejné vysoké školy
- 8) Veřejné výzkumné instituce

¹⁵ Boukal, Petr., Vávrová, Hana a kol. *Ekonomika a financování neziskových organizací*. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1293-8. strana 16 – 21

¹⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. § 18 odst. 1

- 9) Školské právnické osoby podle zvláštního předpisu
- 10) Obce
- 11) Kraje
- 12) Organizační složky státu
- 13) Příspěvkové organizace
- 14) Státní fondy
- 15) Subjekty, o nichž tak stanoví zvláštní zákon

Uvedený výčet subjektů není konečný i možná právě s odkazem na zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, který v § 56 odst. 1.¹⁷, dovoluje, aby společnosti s ručením omezeným a akciové společnosti byly také založeny i za jiným než podnikatelským záměrem, pokud to zvláštní zákon nezakazuje. Z tohoto vyplývá, že i tyto dva druhy společností mohou být založeny k výkonu činností, které jsou svým charakterem považovány za neziskové, ale současná právní úprava § 18 zákona o daních z příjmů takto založené obchodní společnosti nepovažuje za subjekty neziskové, a nemohou tedy využít výhody odpočtu 30% z daňového základu jako jiné neziskové organizace, na druhé straně jsou ale zbaveny povinnosti sledovat hlavní činnosti podle jednotlivých druhů.

Definice uvedená v zákoně o daních z příjmů uvádí subjekty, které nebyly zřízeny za účelem podnikání, ale z toho nevyplývá všeobecný zákaz podnikání jako takového. Politickým stranám a nadacím však zvláštní zákon podnikání výslovně zakazuje. Za pozastavení stojí i určité omezení, které je uvedeno v zákoně č. 83/1993 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších právních předpisů, a to spočívá v přímém zákazu, aby se sdružení občanů nezakládalo k výdělečné činnosti – je však otázkou, zda je právě toto ustanovení zákona v praxi dodržováno. Můžeme také konstatovat, že se nejedná zcela o systémově dořešenou záležitost z důvodů nevyjasněnosti hranice mezi rozsahem hlavní a hospodářské činnosti, je možné zvažovat, zda se jedná stále ještě o subjekt založený za jiným účelem, než je účel podnikatelský. Přetrvává nepřesné určení hranice mezi činnostmi charakterizovanými jako hlavní, doplňkové a hospodářské v příslušných právních předpisech. Tuto nepřesnost, ale přeci jen trochu vyřešily účetní předpisy, které vše kromě hlavní činnosti řadí mezi činnost hospodářskou, a tím se výklad do jisté míry upřesňuje. Praxe, ale ukazuje,

¹⁷ § 56 odst. 1 - Obchodní společnost (dále jen "společnost") je právnickou osobou založenou za účelem podnikání, nestanoví-li právo Evropských společenství či zákon jinak. Společnostmi jsou veřejná obchodní společnost, komanditní společnost, společnost s ručením omezeným, akciová společnost, evropská společnost a evropské hospodářské zájmové sdružení. Evropské hospodářské zájmové sdružení a evropská společnost jsou upraveny též právem Evropských společenství a zvláštními právními předpisy. Společnost s ručením omezeným a akciová společnost mohou být založeny i za jiným účelem, pokud to zvláštní právní předpis nezakazuje.

že stále nevíme přesně, co můžeme zcela považovat za jednotlivé druhy hlavní činnosti. Účetní právní předpisy, konkrétně vyhlášky, doplňují také legislativní mezeru v definici hlavní činnosti. Pro účely účetnictví je hlavní činností vše, co je definováno ve zřizovacích listinách, statusech a stanovách.¹⁸

2.3.4. Založení, vznik a zánik neziskové organizace

Neziskovou právnickou osobou je právnická osoba, založená k poskytování obecně prospěšných služeb, zejména v oblastech vzdělání, výchovy, životního prostředí, humanitární, charitativní, kultury, ochrany života a zdraví.

Tato právnická osoba je povinna poskytovat veřejně prospěšné služby všem možným zájemcům za rovnocenných podmínek a tyto podmínky by měly být stanoveny předem a měly by být dostupné každému zájemci o tyto služby. Nezisková organizace může vykonávat i další činnosti doplňkové, které budou nad rámec jejího hlavního cíle a činnosti, pokud se tímto nezhorší kvalita a dostupnost služeb, které vyplývají z její hlavní činnosti. A také jestli se dosáhne maximálního využití kapacit dané organizace.

Majetek organizace slouží zejména k naplňování a rozvoji její základní činnosti a účelu, pro který byla tato organizace zřízena. Hospodářský výsledek, kterého nezisková organizace dosáhne, nesmí být v žádném případě rozdělen mezi její zaměstnance, zakladatele a členy orgánů organizace, a také ani jiným osobám, pokud není toto rozdělování výsledku součástí plnění úkolů, které vyplývají z hlavní činnosti této organizace.

Zakladateli neziskové právnické osoby mohou být fyzické osoby s trvalým pobytem na území ČR či právnické osoby se sídlem na území ČR, tedy pokud se jedná o neziskové organizace, které se budou orientovat na našem území. Na založení se může podílet i sám stát, tak i region či příslušná obec.

Nezisková právnická osoba vzniká smlouvou zakládací, ta musí být podepsána všemi jejími zakládajícími členy. Pokud jde o založení jednou fyzickou osobou či právnickou osobou, sepíše se o založení organizace zakládací listina, která musí být ve formě notářského zápisu.

¹⁸ Růžičková Merlíčková, Růžena. Neziskové organizace. 11. aktualizované vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011. ISBN 979-80-7263-675-4. strana 10 – 11

Zakládací listina nebo zakládací smlouva obsahují určité náležitosti:

- název, sídlo a identifikační číslo zakladatele, pokud jde o právnickou osobu, nebo jméno a příjmení, bydliště a rodné číslo zakladatele, pokud jde o osobu fyzickou
- název a sídlo neziskové organizace, součástí názvu musí být označení „ nezisková právnická osoba“, to může být nahrazeno samozřejmě zkratkou
- vymezení a označení hlavní činnosti, pro kterou se tato organizace zakládá
- druh veřejně prospěšné služby, kterou bude organizace poskytovat ve své hlavní náplni
- stanovení podmínek pro poskytování jednotlivých služeb
- dobu, na kterou se organizace zakládá, jen v případě, že není založena na dobu neurčitou
- určení orgánů organizace a vymezení jejich struktury, jaké úkoly mají provádět, jejich funkční období, způsob volby či jmenování a odvolání jejich členů a způsob rozhodování v těchto orgánech
- určení jakým způsobem se bude za neziskovou organizaci podepisovat
- označení a hodnotu majetkových vkladů jednotlivých zakladatelů, ostatních aktiv a závazků převáděných na organizaci, včetně dohody o způsobu ocenění majetku v případě, že zakladatelů je více
- způsob jakým bude zveřejňována výroční zpráva o činnosti a hlavně hospodaření neziskové organizace
- případný předmět doplňkové činnosti
- a také další ustanovení, které zakladatelé považují za významné

Nezisková organizace vzniká dnem zápisu do rejstříku neziskových právnických osob vedeného rejstříkovým soudem, v jehož územním obvodu má tato organizace sídlo. Návrh na zápis organizace do rejstříku podává zakladatel organizace či osoba k tomu zakladatelem písemně zmocněná. K návrhu na zápis do rejstříku musí být také přiložena zakládací listina.

Do rejstříku se zapisují tyto důležité náležitosti, týkající se neziskových právnických osob:

- název, sídlo a identifikační číslo neziskové organizace
- název, sídlo a identifikační číslo zakladatele, je-li právnickou osobou, či jméno a příjmení, bydliště a rodné číslo zakladatele, je-li fyzickou osobou
- statutární orgán neziskové organizace, způsob jednání a podepisování za neziskovou organizaci

- jména, bydliště a rodná čísla oprávněných osob jednat jménem organizace
- hlavní činnost, pro kterou se organizace zakládá a
- jmenný seznam členů správní rady s uvedením bydliště a rodného čísla, není-li tak uvedeno v předchozím zápisu

Když žádost o zápis do rejstříku splňuje všechny náležitosti požadované zákonem č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, tak provede rejstříkový soud zápis organizace do 30 dnů od podání návrhu a organizaci přidělí identifikační číslo. Nezisková organizace je poté povinna bez zbytečného odkladu požádat rejstříkový soud o zapsání veškerých změn či zániku zapsaných skutečností. Soudy či jiné státní orgány upozorní rejstříkový soud vždy na neshody mezi stavem skutečným a stavem zapsaným v rejstříku, v momentě kdy tato skutečnost vyjde najevo při jejich činnosti.

Nezisková organizace zaniká ke dni výmazu z rejstříku neziskových právnických osob. Zániku neziskové organizace musí předcházet její zrušení s likvidací nebo bez likvidace. Při přeměně neziskové organizace formou jejího splnutí, rozdělení či sloučení s jinou neziskovou organizací bez likvidace, zaniká dosavadní nezisková organizace, jsou-li dni podání návrhu na výmaz z rejstříků neziskových právnických osob splněny všechny podstatné náležitosti pro tento právní úkon a pro vznik nové neziskové organizace. Nezisková organizace se zruší:

- uplynutím doby, na kterou byla zřízena
- dosažením účelu, pro který byla založena
- dnem uvedeným v rozhodnutí správní rady o zrušení neziskové organizace
- dnem uvedeným v rozhodnutí soudu o zrušení neziskové organizace, jinak dnem, kdy toto rozhodnutí nabude právní moci
- prohlášením konkurzu nebo zamítnutím návrhu na prohlášení konkurzu pro nedostatek majetku

O likvidaci rozhoduje soud na návrh státního orgánu či osoby, která osvědčí skutečný právní zájem, jestliže:

- v uplynulém roce nekonalo ani jedno zasedání správní rady
- nebyly jmenovány orgány neziskové organizace, jestliže dosavadním orgánům skončilo jejich funkční období před více než rokem

- nezisková organizace neprovozuje svojí hlavní činnost uvedenou v zakládací listině po delší dobu (více než 6 měsíců)
- používá svých kapacit pro doplňkovou činnost na úkor svojí hlavní činnosti, opakovaně po dobu delší než 6 měsíců
- užívá příjmů ze své činnosti a svěřeného majetku v rozporu s příslušným zákonem,
- porušuje příslušné právní předpisy. Přitom soud může stanovit určitou lhůtu k odstranění vad, kvůli kterým bylo zrušení neziskové organizace navrženo. V tomto směru má soud pouze možnost, nikoliv povinnost stanovit lhůtu pro odstranění vad či příčin zrušení.

K provedení likvidace jmenuje správní rada likvidátora. Pokud není likvidátor jmenován správní radou bez zbytečného odkladu, jmenuje jej příslušný soud podle sídla neziskové organizace. Vstup neziskové organizace do likvidace, včetně jména likvidátora se zapisuje do rejstříku. Ode dne tohoto zápisu do rejstříku jedná a vystupuje jménem organizace její jmenovaný likvidátor. Likvidátor je povinen provádět likvidaci hospodárným způsobem a jen po dobu nezbytně nutnou. Během této doby vykonává likvidátor pouze úkony bezprostředně spojené s likvidací.

Likvidaci organizace zahajuje její likvidátor ověřením, že zakladatelé neziskové organizace byli včasně o likvidaci informováni, sestavením zahajovací rozvahy ke dni vstupu organizace do likvidace, výzvou k věřitelům a ostatním osobám likvidací dotčeným k přihlášení se o svoje práva a pohledávky ve lhůtě, která nesmí být kratší než, jsou tři měsíce, zveřejněním vstupu neziskové organizace do likvidace, oznámením zahájení likvidace obci, v nichž nezisková organizace sídlí a příslušnému finančnímu úřadu. Postup likvidace se mnohdy stanoví tak, aby v případě závazků byl odprodán majetek pouze do hodnoty nutné k jejich pokrytí, výjimečně může být odprodán další majetek, který nelze účelně využít při zajišťování veřejně prospěšných služeb.

Majetek ve vlastnictví neziskové organizace tvoří součást likvidační podstaty a použije se ve stejném pořadí jako vzniklé pohledávky po prohlášení konkurzu. Odměna likvidátora se uspokojí v pořadí příslušejícím správci konkurzní podstaty podle příslušného právního předpisu o konkurzu a vyrovnání. Likvidační zůstatek majetku nabídne likvidátor obci, ve které nezisková organizace sídlí. Pokud obec nebo kraj do 30 dnů od doručení nabídky nepotvrdí písemně úmysl převzít likvidační zůstatek, přechází likvidační zůstatek na Českou republiku a likvidátor zajistí jeho předání Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. Česká republika použije likvidační zůstatek k poskytování obecně prospěšných

služeb. Do 30 dnů po skončení likvidace podá likvidátor rejstříkovému soudu návrh na výmaz obecně prospěšné společnosti z rejstříku.¹⁹

2.3.5. Orgány neziskové organizace

Orgány neziskové organizace jsou správní rada a dozorčí rada organizace. Dozorčí radu zřizují nezisková organizace, které používají majetek státu, kraje či obce, účtují v soustavě podvojného účetnictví a mají samotné zřízení dozorčí rady stanoveno v zakládací listině či smlouvě.

Správní rada je statutárním orgánem neziskové organizace. Správní rada má nejméně tři a nejvíce patnáct členů a jejich počet musí být vždy dělitelný třemi. V našich podmínkách musejí být nejméně dvě třetiny členů správní rady občany České republiky. Členem správní rady neziskové organizace může být jen fyzická osoba, která je samozřejmě bezúhonná a má způsobilost k právním úkonům a není ani sama, ani osoby jí blízké s touto neziskovou organizací v pracovněprávním vztahu. Za bezúhonného se pro účely pokládá ta osoba, která nebyla pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin.

Členství v radě je nezastupitelné a je zcela neslučitelné s členstvím v dozorčí radě stejné neziskové organizace. Členům těchto orgánů nepřísluší odměna za výkon funkce člena statutárního orgánu. Nezisková organizace může členům dozorčí a správní rady jen poskytovat náhradu výdajů do výše určené příslušným právním předpisem. Funkční období správní rady je tříleté. Funkci člena správní rady nelze zastávat po dobu delší než dvě po sobě jdoucí funkční období. Po tomto šestiletém členství ve správní radě organizace může být stejná osoba zvolena nejdříve po uplynutí jednoho roku. Členové správní rady si ze svého středu volí předsedu správní rady, který svolává a řídí jednání správní rady. Při rozhodování ve správní radě je hlasovací právo členů rady rovné. Při možné rovnosti hlasů, rozhoduje hlas předsedy správní rady.

První správní radu neziskové organizace jmenuje její zakladatel. Po prvním jmenování členů správní rady se losem určí jména jedné třetiny členů, jejichž funkční období skončí po uplynutí jednoho roku, a jedné třetině členů, jejichž funkční období skončí po uplynutí dvou let. Členství v radě zaniká uplynutím funkčního období, úmrtím, odstoupením a odvoláním správní radou z důvodu zániku podmínek nutných pro výkon funkce člena správní rady či pro

¹⁹ Duben, Rostislav. Neziskový sektor v ekonomice a společnosti. 1.vydání. Praha: Codex Bohemia. ISBN 80-85963-19-1. strana 45 – 48

odmítnutí nebo nesplnění úkolů, na kterých se správní rady dohodla. Na uvolněná místa jsou nejpozději na nejbližších jednání správní rady zvoleni noví členové.

Činnost správní rady neziskové organizace:

- 1) ve lhůtě šesti měsíců ode dne vzniku organizace vydává statut, kterým upravuje podrobně vnitřní organizaci a způsob provádění činnosti neziskové organizace. Údaje musí být v souladu s údaji v zakládací listině
- 2) schvaluje změny v zakládací listině a statutu, s výjimkou omezení stanovených v zakládací listině
- 3) má právo rozhodnout o zrušení neziskové organizace
- 4) sleduje zachování účelu, pro který byla nezisková organizace založena
- 5) schvaluje rozpočet neziskové organizace a jeho změny a jmenovité náklady na vlastní činnost neziskové organizace
- 6) schvaluje roční účetní závěrku a výroční zprávu organizace
- 7) rozhoduje o předmětu činnosti v souladu se zakládací listinou
- 8) uděluje souhlas ke zcizení či zastavení movitého majetku organizace či s jeho pronájmem na dobu, která je delší než jeden rok, pokud statut nestanoví dobu kratší
- 9) jmenuje a odvolává ředitele organizace v případě, že je tato funkce zřízena, dohlíží na jeho činnost a stanovuje mu příslušnou odměnu.

Správní rada neziskové organizace zasedá nejméně dvakrát do roka.

Dozorčí rada je kontrolním orgánem neziskové organizace. Je nejméně tříčlenná a nejvýše sedmičlenná. Členové dozorčí rady volí svého předsedu, který poté svolává a řídí zasedání dozorčí rady. První dozorčí radu jmenuje zakladatel neziskové organizace. Nestanoví-li zákon jinak, pak pro dozorčí radu a členství v ní platí přiměřeně ustanovení stejná jako pro správní radu. Posláním dozorčí rady je přezkoumávat roční účetní závěrku a výroční zprávu o neziskové organizaci, nejméně jednou za rok podává správní radě organizace zprávu o výsledcích své kontrolní činnosti a dohlíží na to, zda nezisková organizace vyvíjí svojí činnost v souladu se zakládací listinou a se statutem organizace.

Dozorčí rada neziskové organizace je pověřena a oprávněna podávat správní radě návrh na odvolání ředitele, může nahlížet do účetních knih a jiných dokladů a může kontrolovat tam obsažené údaje. Další jejím oprávněním je svolávat mimořádné jednání správní rady, jestliže to vyžaduje naléhavý zájem neziskové organizace. Členové dozorčí rady mají právo účastnit se jednání správní rady a musí jim být uděleno slovo, pokud o něj požádají. Rozsah pravomocí dozorčí rady může zakládací listina nebo statut organizace ještě více rozšířit.

Dozorčí rada je povinná upozorňovat správní radu neziskové organizace na zjištění porušení zákonů, ustanovení zakládací listiny či statutu organizace, nebo na nehospodárné postupy, popř. další negativní jevy, které se bezprostředně dotýkají neziskové organizace.

Ředitel neziskové organizace vystupuje jménem této organizace v rozsahu jeho pověření, které mu vymezuje a definuje správní rada organizace. Řídí činnost organizace a rozhoduje o všech jejích záležitostech, pokud nejsou příslušným zákonem, zakládací listinou či statutem organizace vyhrazeny do působnosti některého jiného orgánu neziskové organizace a pokud tedy odpovídají rozsahu jeho pověření. Ředitel odpovídá za hospodárnost při vynaložení prostředků organizace, za dodržování právních předpisů a za řádné vedení předepsané evidence a zejména účetnictví. Ředitel nemůže být v žádném případě členem správní rady a ani dozorčí rady, je ovšem oprávněn se účastnit se zasedání správní rady s hlasem poradním. Funkci ředitele neziskové organizace může vykonávat pouze fyzická osoba, která je bezúhonná a má způsobilost k právním úkonům.²⁰

2.4. Rada vlády pro nestátní neziskové organizace

Koncepčně se problematice české organizované občanské společnosti zabývá Rada vlády pro nestátní neziskové organizace (RNNO), která je stálým poradním, iniciativním a koordinačním orgánem vlády ČR. Překládá vládě materiály týkající se organizací občanské společnosti a podmínek pro jejich působení. Rada byla zřízena usnesením vlády č. 428 z 10. června 1992, jako Rada pro nadace, usnesením vlády č. 223 z 30. března 1998 byla transformována na Radu vlády pro nestátní neziskové organizace.

Rada plní tyto cíle:

- 1) iniciuje a posuzuje koncepční a realizační podklady pro rozhodování vlády, které se týkají podpory nestátních neziskových organizací (NNO), politická a legislativní opatření, která se týkají podmínek jejich činnosti
- 2) sleduje a také vytváří vznik právních předpisů, které upravují postavení a činnost nestátních neziskových organizací. To vykonává prostřednictvím svého předsedy, který je členem vlády. Posuzuje a dává připomínky na právní úpravy, které mají vztah k nestátním neziskovým organizacím

²⁰ Duben, Rostislav. Neziskový sektor v ekonomice a společnosti. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia. ISBN 80-85963-19-1. strana 49 – 51

- 3) zajišťuje a řídí spolupráci mezi ústředními orgány státní správy a spolupracujícími kraji v oblasti podpory nestátních neziskových organizací, i z hlediska dotační politiky z veřejných rozpočtů
- 4) analyzuje, zkoumá a také zveřejňuje informace o postavení nestátních neziskových organizací v rámci Evropské unie
- 5) ve spolupráci s ministerstvy, jinými správními úřady, dalšími orgány a institucemi zajišťuje dostupnost a zveřejňování informací o organizované občanské společnosti a o opatření státní politiky, které se jí týkají
- 6) zpřísňuje a analyzuje informace o dotacích z veřejných rozpočtů

Vymezení neziskových organizací podle RNNO je odvozeno od institucionální formy neziskových organizací vymezených danou legislativou. Nejde o hledisko ekonomické podstaty organizací, ale o legislativní hledisko. Rada neziskový sektor chápe jako soubor nestátních neziskových organizací působících v následujících právních formách:

- 1) občanské sdružení a jejich organizační složky
- 2) nadace a nadační fondy
- 3) evidované právnické osoby církví a náboženských společenství
- 4) obecně prospěšné společnosti ²¹

2.5. Hlavní formy neziskových organizací

V následujícím textu se věnuji podrobnějšímu popisu hlavních právních forem neziskových organizací. Pro hlavní popis jsem zvolil tyto následující právní formy, které jsou uváděny podle RNNO:

- 1) občanské sdružení
- 2) obecně prospěšné společnosti
- 3) evidované právnické osoby církví a náboženských společenství
- 4) nadace a nadační fondy (této formě se budu věnovat v kapitolách 3 a 4)

²¹ Boukal, Petr. Nestátní neziskové organizace: teorie a praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1650-9. strana 14 – 16

2.5.1. Občanské sdružení

Právo na sdružování je podle čl. 20 Listiny základních práv a svobod (LZPS) jako jedno ze základních politických práv přiznáno každému, nikoliv pouze občanům ČR. K výkonu tohoto práva není nutné vytvářet právnickou osobu, sdružování je podle LZPS vedeno zásadou neformálnosti. Pokud se osoby realizující své sdružovací právo rozhodnou své sdružení formalizovat, postupují podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů (ZSO), ve znění pozdějších právních předpisů, který upravuje sdružování fyzických osob s možným členstvím i osob právnických. Tento zákon je základním právním předpisem pro občanské sdružení.

Občanská sdružení jsou podle základní typologie právnických osob korporací, sdružením osob za určitým účelem. Občanské sdružení je sdružení fyzických a právnických osob za účelem realizace společného zájmu, které registruje ministerstvo vnitra. Zájem musí být nenáboženského, nepolitického a nepodnikatelského charakteru. K samotné registraci je potřeba vyhotovit žádost a k ní připojit ve dvou kopiích text stanov daného občanského sdružení. Autorem této žádosti je přípravný výbor, který je složený nejméně ze tří fyzických osob majících české občanství, z nichž alespoň jedna je starší 18 let. O přípravném výboru hovoří § 6 ZSO. Přípravnému výboru ZSO uděluje oprávnění jednat jménem sdružení až do ustanovení statutárních orgánů sdružení, nestanoví-li se ve stanovách jinak. Návrh registrace se podává písemným způsobem na Ministerstvo vnitra ČR (odbor všeobecné správy, oddělení volební a sdružovací, úsek sdružování). Tento návrh je také možné poslat poštou či podat osobním způsobem v podatelně. Pokud ovšem má návrh určité vady, ministerstvo na tuto skutečnost do pěti dnů upozorní přípravný výbor. V opačném případě zahájí registrační řízení. Řízení o registraci je zahájeno dnem, kdy ministerstvu vnitra dojde návrh, který nemá žádné nedostatky. Nemají-li stanovy nedostatky, pak provede ministerstvo vnitra registraci sdružení, přičemž sdružení přidělí identifikační číslo a zašle přípravnému výboru jeden výtisk stanov s vyznačením registrace včetně přidělené identifikačního čísla.

Registraci může ministerstvo vnitra odmítnout ve lhůtě deseti dnů, ale jen z důvodů taxativně stanovených zákonem v ustanovení § 8 ZSO:

- 1) Jednalo by se o sdružení v politické straně či hnutí k výtěžné činnosti nebo zajištění řádného výkonu určitých povolání nebo v církvích a náboženských společnostech
- 2) Stanovy obsahují ustanovení, které vede k nucenému členství ve sdružení

- 3) Jednalo by se o nedovolené sdružení podle § 4 – cílem kterého by bylo potírat či omezovat osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, původ, rasu, politické myšlení atd.
- 4) Sdružení by vykonávalo funkce státních orgánů či by se snažilo je ovládat a ukládat povinnosti občanům, kteří nejsou členy

Pokud není zjištěn žádný důvod pro odmítnutí registrace, provede ministerstvo registraci ve lhůtě deseti dnů od zahájení řízení, stanovené v ZSO. Dnem registrace vznikne občanské sdružení jako právnická osoba. Proti rozhodnutí o odmítnutí registrace je možný opravný prostředek. Věcně příslušným k rozhodování je Nejvyšší soud ČR, který zruší napadené rozhodnutí, jestliže nejsou dány žádné důvody pro odmítnutí registrace. Den nabytí právní moci rozhodnutí o zrušení napadeného rozhodnutí je pak dnem registrace občanského sdružení (tedy vzniku).²²

Hlavním zakládacím a organizačním dokumentem občanského sdružení jsou jeho stanovy. Pokud občanské sdružení vzniká registrací stanov ministerstvem vnitra, zpracovává stanovy přípravný výbor. Povinný obsah stanov občanského sdružení určuje § 6 ZSO:

- 1) Název sdružení
- 2) Jeho sídlo
- 3) Hlavní cíl jeho činnosti
- 4) Podmínky vzniku členství
- 5) Práva a povinnosti členů sdružení
- 6) Orgány sdružení, způsob jejich ustanovování, určení orgánů a funkcionářů oprávněných jednat jménem sdružení
- 7) Ustanovení o organizačních jednotkách, pokud budou zřízeny a pokud budou jednat svým jménem
- 8) Zásady hospodaření

Stanovení hlavního cíle činnosti občanského sdružení ZSO nijak výrazně neomezuje. Občanské sdružení je možné zřídit jak k cíli vzájemně prospěšnému, tj. k podpoře svých vlastních členů, tak i k cíli obecně prospěšnému, tj. ku prospěchu veřejnosti, popřípadě ve veřejném zájmu. Z hlavní podstaty sdružení jako právnické osoby musí vyplívat, že jeho základem je sdružení se k realizaci společných cílů či hodnot.

²² Boukal, Petr. Nestátní neziskové organizace: teorie a praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1650-9. strana 41 – 43

Zánik občanského sdružení je upraven v § 12 ZSO. Občanské sdružení zaniká dobrovolným rozpuštěním či pravomocným rozhodnutím ministerstva vnitra o jeho rozpuštění.

Dobrovolné rozpuštění občanského sdružení

Nestanoví-li stanovy sdružení jinak, může o dobrovolném rozpuštění sdružení rozhodnout nejvyšší orgán sdružení. Rozhodnutím o dobrovolném rozpuštění občanské sdružení zaniká. Současně musí být také rozhodnuto o majetkovém vypořádání podle § 13 ZSO. Pravidla vypořádání, ale zákon nestanovuje, z rozhodovací praxe soudů vyplývá, že v případě dobrovolného rozpuštění sdružení musí být provedena likvidace podle ustanovení obchodního zákoníku. Paragraf 13 vyvolává v praxi značné problémy, neboť dochází k tomu, že je sdružení rozhodnutím svého, k tomu oprávněného orgánu rozpuštěno, aniž je současně provedeno vypořádání stávajících a existujících závazků sdružení. Rozpuštěním sdružení zaniká a domáhání se nároků vůči rozpuštěnému sdružení bývá předmětem častých soudních sporů. Majetkové vypořádání je nejvíce prováděno podle ustanovení stanov sdružení. Není-li tento způsob ve stanovách stanoven, je vypořádání majetku provedeno podle rozhodnutí orgánu, který rozhoduje o rozpuštění sdružení.

Rozhodnutí ministerstva vnitra o rozpuštění občanského sdružení

Ministerstvo vnitra občanské sdružení rozpustí, zjistí-li, že občanské sdružení:

- 1) vyvíjí činnost, která je vyhrazena politickým stranám a hnutím nebo organizacím sdružujícím občany k výdělečné činnosti či církvím a náboženským společnostem
- 2) nutí někoho se sdružovat nebo neumožňuje členům ze sdružení vystoupit
- 3) vyvíjí činnost, jejímž cílem je popírat osobní, politická či jiná práva občanů pro jejich národnost, rasu, pohlaví, politické či jiné myšlení atd.
- 4) sleduje dosahování svých cílů způsoby, jež jsou v rozporu s ústavou a zákony
- 5) je ozbrojené či má ozbrojené složky, s výjimkou sdružení, jejichž členové drží či užívají střelné zbraně pro sportovní účely a pro účely myslivosti (k výkonu práva myslivosti)
- 6) vykonává činnost, která nahrazuje činnost státních orgánů

V jiných případech nesmí občanské sdružení rozpustit. Zjistí-li ministerstvo, že sdružení vykonává činnost, která by zakládala jeden z důvodů ke zrušení sdružení, upozorní sdružení na tyto skutečnosti a vyzve jej, aby s takovou činností přestalo. Pokud tak sdružení neučiní ve stanovené době a bude v činnosti pokračovat, ministerstvo sdružení rozpustí. Sdružení se může proti rozhodnutí bránit opravnými prostředky. Může podat žalobu k Nejvyššímu

správnímu soudu. Tato žaloba má odkladný účinek. Jsou-li však k tomu dány důvody, může soud činnost sdružení do právní moci rozhodnutí soudu pozastavit. Obdobným způsobem se postupuje i proti organizační složce občanského sdružení s právní subjektivitou. Při zániku sdružení rozhodnutím ministerstva vnitra o rozpuštění sdružení je nutné provést majetkové vypořádání. Zákon tady stanoví, že toto majetkové vypořádání provede likvidátor jmenovaný ministerstvem. Likvidátor při této likvidaci sdružení postupuje podle § 70 – 75 obchodního zákoníku. S likvidačním zůstatkem se nakládá obdobným způsobem jako při dobrovolném rozpuštění.

Členství v občanském sdružení je základním pojmovým znakem občanského sdružení. Členem sdružení může být fyzická osoba či právnická osoba. Sdružování podle zákona č. 83/1990 Sb., je hodně ovlivněno základními zásadami:

- 1) nikdo nesmí být k členství nucen
- 2) člen může ze sdružení ze své svobodné vůle vystoupit
- 3) na členství ve sdružení není právní nárok

Základní podmínky vzniku členství ve sdružení musejí být stanoveny ve stanovách občanského sdružení. Je hodně možností podmínek vzniku členství ve sdružení. Vázání vzniku členství na splňování podmínek spočívajících v určitém způsobu jednání, daných vlastnostech je i formou obrany sdružení proti zneužití k individuálnímu, popř. skupinovému zájmu. Určitou formou omezení může být stanovení podmínky garantů v členství – osob, které doporučí – podmínky předchozí spolupráce se sdružením apod.

Ve stanovách sdružení musí být dáno, jakým způsobem členství vůbec vzniká. Touto otázkou se nezabývá ZSO a ponechává tuto otázku na rozhodnutí přípravného výboru a určení ve stanovách sdružení. Ve stanovách musí být obsaženo ustanovení o ukončení členství. Standardními způsoby bývají vystoupení z občanského sdružení a vyloučení. Pokud se stanoví možnost vyloučení, měly by být určeny důvody, pro které je možné vyloučení člena ze sdružení, a také způsob a postup vyloučení. Pokud tento postup není stanoven, může docházet v případě vyloučení člena ke sporům o platnost takového rozhodnutí, o němž může rozhodovat v souladu s ustanovením § 15 ZSO až soud.

Ve stanovách musejí být podle § 3 odst. 3 ZSO vymezena práva a povinnosti členů sdružení. Práva a povinnosti členů sdružení jsou vždy vázána na osobu členy sdružení a nejsou v žádném případě převoditelná na jiné osoby.

ZSO upravuje v § 15 právo na soudní ochranu člena občanského sdružení, kterou je členům sdružení zajištěna ochrana před nezákonnými rozhodnutími orgánů sdružení či před

rozhodnutími, jež jsou v rozporu se stanovami sdružení. Člen občanského sdružení se může bránit žalobou podanou okresnímu soudu ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy se o takovém rozhodnutí dozvěděl, nejpozději do šesti měsíců od dne takového rozhodnutí.

Orgány občanského sdružení ZSO neurčuje. Zákon pouze stanovuje jako obligatorní náležitost stanov uvedení orgánů sdružení, stanovení způsobu jejich ustanovování a určení těch orgánů či funkcionářů, kteří jsou oprávněni jednat jménem sdružení, tj. určení statutárního orgánu sdružení. Tímto statutárním orgánem může být kolektivní orgán (výkonný výbor) či individuální orgán (předseda sdružení). V zájmu bezproblémového fungování sdružení je, aby byla činnost orgánů upravena a stanovena s přijatelnou mírou podrobnosti, jež zajistí řádné naplňování hlavních cílů sdružení.

Organizační jednotka občanského sdružení je jednotka zřízená občanským sdružením. Tato jednotka má právo jednat svým jménem, pokud je taková možnost uvedena a definována ve stanovách sdružení. Je jen věcí stanov, jak upraví vnitřní vztahy sdružení k jeho organizační jednotce. Je-li na tyto organizační jednotky, které se praxi často označují jako pobočky, nahlíženo jako na právnické osoby, nemůže občanské sdružení omezovat organizační jednotku, jedná-li se o nabývání práva a povinnosti, neboť podle § 19 OZ lze způsobilost právnické osoby nabývat práv a povinností omezit pouze zákonem. Zákon č. 83/1990 Sb., se touto problematickou otázkou nezabývá a nečiní tak ani žádný jiný právní předpis.

2.5.2. Obecně prospěšné společnosti

Obecně prospěšné společnosti jsou typem organizace občanské společnosti, jejímž hlavním účelem je poskytování obecně prospěšných služeb. Tento typ občanské společnosti byl do českého právního řádu zakotven zákonem č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů (ZOPS). V ZOPS se obsažena základní právní úprava těchto typů společností. OPS jsou samostatným typem organizace občanské společnosti.²³

²³ Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 191 – 199

Pojem obecně prospěšné společnosti je vymezen v § 2 ZOPS. Uvádí, že obecně prospěšná společnost je právnickou osobou, která je:

- 1) založena podle ZOPS
- 2) poskytuje veřejnosti obecně prospěšné služby za předem daných a pro všechny její uživatele rovnocenných podmínek
- 3) její hospodářský výsledek (zisk) nesmí být využit ve prospěch zakladatelů společnosti, členů jejich orgánů či zaměstnanců a musí být znovu použit na poskytování obecně prospěšných služeb, pro které byla obecně prospěšná společnost primárně založena

Zákon sám nestanovuje, jaké služby jsou obecně prospěšné. Otázku obecné prospěšnosti služeb, jež chce OPS poskytovat, posuzuje při rozhodování o zápise OPS do rejstříku soud. Základním měřítkem rozhodování soudu bývá právě posouzení, zda budou služby poskytovány pro všechny uživatele za předem stanovených a pro všechny stejných podmínek. Za uživatele těchto služeb je nutné považovat toho, komu je služba podle účelu OPS primárně určena, tedy pro koho je definována.

Založení obecně prospěšné společnosti je upraveno v § 3 ZOPS.

§ 3

*„Zakladateli obecně prospěšné společnosti mohou být fyzické osoby, Česká republika nebo právnické osoby“.*²⁴

Obecně prospěšná společnost může být založena dvěma hlavními způsoby:

- 1) písemnou zakládací smlouvou mezi zakladateli – zakládají-li OPS dva a více zakladatelů, pravost jejich podpisů musí být ověřena úředně
- 2) zakládací listinou ve formě notářského zápisu – zakládá-li OPS jeden zakladatel

Pro zakládací listinu a zakládací smlouvu zavádí § 4 odst. 2 ZOPS legislativní zkratku zakládací listina. Údaje, které musí být povinné v zakládací listině, vymezuje § 4 odst. 2.

§4 odst. 2

„Zakládací listina nebo zakládací smlouva (dále jen "zakládací listina") obsahuje:

a) název, sídlo a identifikační číslo osoby zakladatele, jde-li o právnickou osobu, nebo jméno, popřípadě jména a příjmení, rodné číslo, popřípadě datum narození zahraničního

²⁴ Deverová, L., Svejkský, J., Adamec, J. Zákon o obecně prospěšných společnostech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-408-7. strana 15

- zakladatele, nebylo-li rodné číslo přiděleno, a trvalý pobyt zakladatele, jde-li o fyzickou osobu,*
- b) název a sídlo obecně prospěšné společnosti,*
- c) druh obecně prospěšných služeb, které má obecně prospěšná společnost poskytovat,*
- d) podmínky poskytování jednotlivých druhů obecně prospěšných služeb,*
- e) dobu, na kterou se obecně prospěšná společnost zakládá, pokud není založena na dobu neurčitou,*
- f) jméno, popřípadě jména a příjmení, rodné číslo, u cizích státních příslušníků datum narození, nebylo-li rodné číslo přiděleno, a trvalý pobyt členů správní rady,*
- g) jméno, popřípadě jména a příjmení, rodné číslo a trvalý pobyt ředitele obecně prospěšné společnosti (dále jen „ředitel“); u cizince jméno, popřípadě jména a příjmení, rodné číslo, datum narození, nebylo-li rodné číslo přiděleno, bydliště v cizině a adresu místa pobytu na území České republiky,*
- h) jméno, popřípadě jména a příjmení, rodné číslo a trvalý pobyt členů dozorčí rady; u cizince jméno, popřípadě jména a příjmení, rodné číslo, datum narození, nebylo-li rodné číslo přiděleno, bydliště v cizině a adresu místa pobytu na území České republiky,*
- i) hodnotu a označení majetkových vkladů jednotlivých zakladatelů, jsou-li vkládány, u nepeněžitěho vkladu určení jeho předmětu a ocenění odborným odhadcem,*
- j) možnost odměňování a způsob stanovení výše odměny členů správní rady, členů dozorčí rady a ředitele“.²⁵*

Zakladateli OPS náleží podle zákona základní dvě práva k jím zakládané společnosti. Tyto práva zakladateli výrazně umožňují ovlivňovat působení OPS. Zakladatel může jmenovat členy správní rady, která je statutárním orgánem OPS, a dozorčí rady, která je kontrolním orgánem OPS, pokud toto své oprávnění v zakládací listině nijak neomezí. Dále může změnit či dokonce zrušit rozhodnutí správní rady o zrušení OPS. Zakladatel není povinen ke vkladu při založení OPS. Vkládá-li zakladatel do OPS při založení určitý majetek, může v souladu s ustanovením § 4 odst. 3 ZOPS stanovit, že tento majetek či jen jeho část nelze po celou dobu trvání OPS zcizit nebo zatížit.

Název OPS musí obsahovat slova obecně prospěšná společnost či zkratku o.p.s. název musí být zvolen způsobem, aby nevyvolával možnost záměny s jinou právnickou osobou.

²⁵ Deverová, L., Svejkovský, J., Adamec, J. Zákon o obecně prospěšných společnostech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-408-7. strana 18 – 19

Totožnost názvu či podobnost, a tedy nebezpečí jeho záměny je důvodem k zamítnutí návrhu na zápis společnosti do rejstříku OPS.

Druh poskytovaných služeb a stanovení podmínek jejich poskytování je nejvýznamnější částí zakládací listiny společnosti. Stanovení přesných podmínek poskytování služeb musí být učiněno tak, aby korespondovalo s definičními znaky OPS, tj. že služby jsou poskytovány za stejných podmínek všem uživatelům. Je tady nutno vymežit skupinu možných uživatelů a určit, zda musí splňovat určité specifické podmínky.

OPS může být založena na dobu určitou, stanovenou uplynutím určité doby či splněním podmínek, nebo na dobu neurčitou. U správní rady společnosti lze stanovit v zakládací listině vedle identifikace členů správní rady pravidla jejich jednání a usnášení se, určení záležitostí, o kterých má správní rady oprávnění rozhodovat nad rozsah stanovený v § 13 ZOPS, možnost jmenovat členy správní rady na návrh určité osoby, určitého okruhu osob či orgánu samosprávy nebo státní správy.

ZOPS v ustanoveních § 20 a 21 vymezuje povinnost OPS vydávat každoročně výroční zprávu o činnosti a hospodaření OPS. Zpráva musí být veřejně přístupná. Způsob zveřejnění zprávy stanoví OPS v zakládací listině. Zakládací listina má možnost také určit OPS oprávněnou k přijetí likvidačního zůstatku při zrušení OPS. Může také stanovit, že určení takové společnosti učiní správní rady v rozhodnutí o zrušení OPS. Absence tohoto ustanovení v zakládací listině má za důsledek to, že likvidační zůstatek je nabízen v prvním kroku obci, v níž má společnost sídlo. Zakládací listina se přiloží k návrhu na zápis OPS do rejstříku.

Vznik obecně prospěšné společnosti je vázán na den zápisu do rejstříku obecně prospěšných společností. Tento návrh na zápis OPS do rejstříku musí být soudu podán nejpozději do 90 dnů po založení této společnosti.

Pokud bude OPS vykonávat činnost, k jejíž výkonu se požaduje splnění zvláštní podmínky, popř. způsob jejich provádění, je zakladatel společnosti povinen tyto skutečnosti prokázat. Jde zejména o registraci poskytovatele sociálních služeb podle zákona č. 18/2006 SB., o sociálních službách, o registraci nestátního zdravotnického zařízení podle zákona č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, o zápis do školského rejstříku podle zákona č. 561/2004 Sb. (školský zákon). V těchto uvedených případech může v praxi často docházet k problémům, které vznikají z konfliktu právních předpisů, kdy podle zvláštního předpisu lze jako poskytovatele sociálních služeb registrovat pouze existující právnické osoby a pro zápis OPS do rejstříku OPS je nutné mít doloženou způsobilost k poskytování obecně prospěšných služeb, ke kterým byla, OPS založena. Možný je postup ve

dvou krocích. První krok znamená, zapsat OPS do rejstříku OPS a po vzniku OPS požádat ve druhém kroku o registraci k uvedeným odborným službám a následně po získání této registrace požádat o zápis těchto činností jako obecně prospěšných služeb.

Zrušení, likvidaci a zánik obecně prospěšné společnosti upravují ustanovení zákona o OPS v § 7 až § 9.

Obecně prospěšná společnost se zrušuje:

- 1) uplynutím doby, na kterou byla založena
- 2) dosažením účelu, pro který byla založena
- 3) dnem uvedeným v rozhodnutí správní rady o zrušení
- 4) fúzí či rozdělením
- 5) dnem uvedeným v rozhodnutí soudu o zrušení
- 6) prohlášením konkurzu na její majetek

Fúze je možná jen s jinou OPS. Rozdělení OPS je dovoleno jen se vznikem nových OPS. Jiné formy rozdělení nejsou v žádném případě dovoleny.

Při zrušení společnosti rozhodnutím správní rady musí správní rady své rozhodnutí oznámit písemně zakladateli nejméně dva měsíce přede dnem, kdy má být společnost zrušena. V případě, že tak správní rada neučiní, pozbude toto rozhodnutí platnosti. Dříve než je společnost podle rozhodnutí správní rady zrušena, může zakladatel toto rozhodnutí změnit či zrušit, ale musí současně zajistit činnost v nezbytném rozsahu. Pokud zakladatel změnil či zrušil rozhodnutí správní rady v období, kdy již toto rozhodnutí bylo oznámeno rejstříkovému soudu, musí být soudu oznámeno také rozhodnutí zakladatele. Všechny předchozí návrhy správní rady OPS na likvidaci, popř. jmenování likvidátora, jsou v tomto případě neúčinné.

Soud rozhoduje o zrušení OPS vždy pouze na návrh. Tento návrh může podat státní orgán, dále zakladatel či osoba, která potvrdí právní zájem na zrušení. Soud rozhodne o zrušení a likvidaci OPS ze sankčních důvodů, které jsou uvedeny v § 8 odst. 4.²⁶

§8 odst. 4

„Soud na návrh státního orgánu, zakladatele nebo osoby, která osvědčí právní zájem, rozhodne o zrušení obecně prospěšné společnosti a o její likvidaci, jestliže
a) v uplynulém roce se nekonalo ani jedno zasedání správní rady obecně prospěšné společnosti,

²⁶ Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1.vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 198 – 202

- b) nebyly jmenovány orgány obecně prospěšné společnosti a dosavadním orgánům skončilo funkční období před více než rokem,*
- c) obecně prospěšná společnost neposkytuje obecně prospěšné služby uvedené v zakládací listině po dobu delší než šest měsíců,*
- d) provozováním doplňkové činnosti došlo v období šesti měsíců opakovaně k ohrožení kvality, rozsahu a dostupnosti obecně prospěšných služeb, k jejichž poskytování byla obecně prospěšná společnost založena,*
- e) obecně prospěšná společnost užívá příjmů ze své činnosti a svěřeného majetku v rozporu s tímto zákonem,*
- f) obecně prospěšná společnost porušuje ustanovení tohoto zákona.“²⁷*

Soud může stanovit lhůtu k odstranění důvodů, kvůli kterým bylo zrušení OPS navrženo. Likvidaci společnosti provádí likvidátor, ten také zahajuje likvidaci:

- 1) ověřením, že zakladatelé OPS byli včas informováni o likvidaci
- 2) výzvou k věřitelům a ostatním osobám likvidací dotčených k přihlášení se o svá práva a pohledávky ve lhůtě, která je nejméně 3 měsíce
- 3) zveřejněním vstupu společnosti do likvidace v obchodním věstníku
- 4) oznámením o zahájení likvidaci obci, ve které má OPS sídlo, a také příslušnému finančnímu úřadu

Postup likvidace je stanoven, tak, aby byl zpeněžen pouze majetek nutný pro splnění závazků OPS.

Není-li v zakládací listině stanovena OPS oprávněná k přijetí likvidačního zůstatku při zrušení OPS či to, že určení takové společnosti učiní správní rady v rozhodnutí o zrušení OPS, nabídne likvidátor likvidační zůstatek k převodu nejprve obci, v níž OPS sídlí. Pokud obec do 30 dnů od doručení nabídky nepotvrdí písemně úmysl převzít likvidační zůstatek, přenechá likvidační zůstatek na ČR. Do 30 dnů po skončení likvidace podá likvidátor návrh na výmaz OPS z rejstříku. Tento návrh podává likvidátor rejstříkovému soudu. Výmazem z rejstříku OPS zaniká.

Orgány obecně prospěšné společnosti určuje ZMPS. Orgány jsou správní rada a dozorčí rady, kterou zřizuje každá obecně prospěšná společnost obligatorně. Ředitel je fakultativním

²⁷ Deverová, L., Svejkský, J., Adamec, J. Zákon o obecně prospěšných společnostech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-408-7. strana 69

orgánem OPS. Vedle těchto orgánů upravených zákonem může zakladatel v zakládací listině či správní rada ve statutu určit ještě další fakultativní orgány.

Správní rada je statutárním a rozhodujícím orgánem obecně prospěšné společnosti, dozorčí rady je kontrolním orgánem.

Základní činnosti správní rady je možné rozdělit do uvedených skupin:

- 1) správa majetku OPS – zabezpečuje efektivní plánování OPS, schvaluje rozpočet, schvaluje roční účetní závěrky a výroční zprávy o činnosti a hospodaření, zabezpečuje potřebné zdroje pro činnost OPS, popř. dohled nad činností ředitele, pokud tuto činnost nevykonává on, rozhoduje o nakládání s majetkem, zejména udělování souhlasu ke zcizení nebo zastavení nemovitého majetku OPS či s jeho pronájmem na dobu, která je delší než jeden rok, pokud statut společnosti nestanoví dobu jinou (kratší)
- 2) řízení činnosti OPS – stanovení cílů a posláních OPS, vydávání statutu OPS a rozhodování o jeho změnách, rozhodování o obecně prospěšných službách OPS a o předmětu podnikání, tj. o doplňkové činnosti OPS, rozhodování o jmenování a odvolání ředitele OPS, o jeho pravomocích a o odměnách, vydávání vnitřních předpisů OPS, ne-li to svěřeno řediteli OPS
- 3) rozhodování ve věcech existence – rozhodování o zrušení OPS, jmenování likvidátora OPS, rozhodnutí o sloučení s jinou společností, podání návrhu na zrušení OPS soudem

ZOPS vymezuje v § 13 demonstrativním způsobem působnost správní rady OPS. Nad rámec tohoto vymezení působnosti v zákoně mohou být další oblasti svěřené do působnosti správní rady stanoveny zakládací listinou OPS.

Dozorčí rada jako kontrolní orgán OPS:

- 1) přezkoumává roční účetní závěrku a výroční zprávu OPS
- 2) nejméně jedenkrát ročně podává zprávu správní radě o výsledcích své kontrolní činnosti
- 3) dohlíží na to, že OPS vyvíjí činnost v souladu se zákony a zakládací listinou OPS, je povinna upozornit správní radu na porušení zákonů, dále na porušení ustanovení zakládací listiny či statutu, na nehospodárné postupy a na další nedostatky v činnosti OPS
- 4) je oprávněna podávat správní radě návrh na odvolání ředitele

5) má oprávnění svolat mimořádně jednání správní rady, když to vyžadují zájmy OPS
Členové dozorčí rady jsou oprávněni:

- 1) nahlížet do účetních knih a jiných dokladů OPS s výjimkou osobních spisů zaměstnanců a kontrolovat tam obsažené údaje
- 2) účastnit se jednání správní rady, musí jim být uděleno slovo, pokud o něj požádají

Členství ve správní radě a dozorčí radě

Správní rada má nejméně tři a nejvíce patnáct členů. Počet členů správní rady musí být vždycky dělitelný třemi. Zakladatel může v zakládací listině stanovit povinnost každoroční obměny jedné třetiny správní rady (rotace). V zakládací listině musí být uveden konkrétní počet členů správní rady.

O jmenování členů správní rady rozhoduje zakladatel, nestanoví-li se v zakládací listině něco jiného. Zakladatel může v zakládací listině vymežit, že jmenuje pouze první správní radu a další členy správní rady sama správní rada, popř. stanoví jiný režim vzniku členství ve správní radě. Funkční doba je upravena kogentním ustanovením § 11 ZOPS jako tříleté. Funkci člena správní nelze zastávat delší dobu než dvě po sobě jdoucí období. Po šestiletém členství ve správní radě lze stejnou osobu jmenovat do správní rady s jednoletou odmlkou. Pokud se uvolní místo ve správní radě, musí být na uvolněná místa členů správní rady nejpozději do 60 dnů jmenování nebo způsobem stanoveným v zakládací listině dosazení noví členové. Po marném uplynutí této lhůty jmenuje podle ustanovení § 12 odst. 6 ZOPS nové členy správní rady v přenesené působnosti obecní úřad obce příslušné podle sídla obecně prospěšné společnosti, a to na návrh statutárního orgánu nebo dozorčího orgánu. Toto ustanovení neřeší problematiku, kdy skončí funkční období v jednom momentu všem členům správní dozorčí rady, což je velice obvyklé v případech, kdy je vyloučena rotace členů orgánů OPS a nejsou do 60 dnů ustaveni noví členové správní rady. V tomto případě není nikdo, kdo by byl aktivně legitimován k podání návrhu na jmenování členů správní rady obcí. Pro viditelné nedostatky právní úpravy je nutné způsob ustavení člena správní rady dostatečně upravit v zakládací listině.

Když má OPS více zakladatelů, doporučuje se upravit v zakládací listině způsob jejich jednání, zejména pro případ jmenování nových členů správní a dozorčí rady. To se může stanovit způsobem, že zakladatelé jednají tak, že k jejich rozhodnutí je nutný souhlas jejich většiny. Je rovněž možné, aby zakladatelé převedli své právo jmenovat členy správní a dozorčí rady na jednoho z nich. Není-li způsob jednání zakladatelů stanoven, může vzniknout

v praxi situace, kdy soud bude požadovat, aby k platnému jmenování nových členů správní rady byl vysloven souhlas všech zakladatelů.

Členství ve správní radě zaniká:

- 1) uplynutím funkčního období
- 2) odstoupením
- 3) odvoláním
- 4) úmrtím

Zakladatel odvolá člena správní rady, přestane-li člen splňovat podmínky pro členství v radě podle § 12 odst. 3 ZOPS či poruší-li závažným způsobem nebo opakovaně ZOPS, zakládací listinu nebo statut obecně prospěšné společnosti. ZOPS neupravuje možnost stanovit v zakládací listině další důvody pro odvolání člena správní a dozorčí rady. V praxi je tato problematika řešena tak, že zakládací listina či statut stanoví povinnosti členů správní rady, a v případě porušení této povinnosti lze člena správní a dozorčí rady odvolat pro porušování zakládací listiny nebo statutu.

Funkční období členů dozorčí rady je tříleté. Funkcí člena dozorčí rady nelze zastávat jako u správní rady déle než dvě po sobě jdoucí funkční období. Po šestiletém členství v dozorčí radě může být stejná osoba opět jejím členem jen s jednoletou odmlkou. Počet členů dozorčí rady musí být dělitelný třemi. Dozorčí rada má podle ustanovení § 15 odst. 3 ZOPS nejméně tři členy a nejvíce členů sedm. Zde zákon obsahuje viditelnou chybu. Nestanoví-li zakládací listina OPS něco jiného, tak se u dozorčí rady provádí každoroční obměna jedné třetiny členů. O jmenování členů dozorčí rady rozhoduje zakladatel, nestanovuje-li zakládací listina něco jiného. Podmínky pro členství v radě, jeho vznik a zánik v dozorčí radě totožné s podmínkami, které jsou uvedeny pro radu správní.

Ředitel obecně prospěšné společnosti je orgán zřizovaný fakultativně. Funkci ředitele zakladatel OPS buď přímo stanoví v zakládací listině OPS, nebo to může v zakládací listině svěřit správní radě. Udělí správní radě pravomoc rozhodnout o tom, že funkce ředitele bude zřízena. Ředitel OPS je jejím zaměstnancem, který má značné pravomoci a také velikou odpovědnost při řízení činnosti OPS, pokud není zákonem, zakládací listinou či statutem vyhrazena správní radě nebo dozorčí radě. Ředitel OPS je výkonným orgánem této společnosti. Zodpovídá zejména za běžný chod společnosti, za finanční hospodaření OPS, za realizaci usnesení správní a dozorčí rady, je vedoucím zaměstnancem ve smyslu zákoníku práce ve vztahu k ostatním zaměstnancům OPS. Jedná navenek pouze jménem OPS v rozsahu

plných mocí mu udělených správní radou jako statutárním orgánem společnosti. Pro výkon funkce ředitele OPS stanovuje zákon ZOPS, několik požadavků, jeho bezúhonnost, kterou doloží správní radě výpisem z rejstříku trestů.

OPS může mít i další fakultativní orgány. Dalšími těmito orgány jsou obvykle orgány podílející se na řízení OPS, např. zástupci či náměstci ředitele, vedoucí jednotlivých útvarů. U těchto a dalších orgánů je velice možné, aby funkce byla vykonávána i za úplatu. Zákonem stanovená povinnost bezúplatného výkonu funkce (§ 10 odst. 5 ZOPS) je vázána pouze ke členům správní a dozorčí rady.

Hospodaření obecně prospěšné společnosti

Obecně prospěšná společnost má zákonem stanovenou povinnost vypracovávat a zveřejňovat výroční zprávu o činnosti a hospodaření v termínu, který stanoví správní rada nejpozději do šesti měsíců po skončení hodnoceného úseku, kterým je obvykle kalendářní rok. První výroční zprávu zveřejňuje nejpozději do 18 měsíců od svého vzniku. Výroční zpráva je nástrojem pro veřejnou kontrolu OPS. Musí být veřejně přístupná. Způsob jejího uveřejnění je obligatorní náležitostí zakládací listiny OPS. Není povinnost ukládat výroční zprávu do sbírky listin rejstříkového soudu. Obvyklým zveřejňováním je zveřejnění na webových stránkách či v sídle OPS poskytnutím možnosti veřejnosti se s výroční zprávou na její požádání podrobně seznámit.

Náležitosti výroční zprávy

Výroční zpráva OPS musí obsahovat přehled činností vykonávaných v kalendářním roce s uvedením vztahu k účelu založení OPS. Roční účetní závěrku a zhodnocení základních údajů v ní obsažených a také výrok auditora k roční účetní závěrce, pokud byla auditorem ověřována. Musí tam být obsažen přehled o peněžních příjmech a výdajích, přehled rozsahu příjmů (výnosů) v členění podle zdrojů, vývoj a konečný stav fondů OPS, stav a pohyb majetku a závazků společnosti, úplný objem výdajů (nákladů) v členění na výdaje (náklady) vynaložené při plnění obecně prospěšných služeb, při plnění činností doplňkových a na vlastní činnost (správu) OPS, změny zakládací listiny a složení řídicích orgánů, k nimž došlo v průběhu roku a také další údaje stanovené zákonem.

Porušení povinnosti vypracovat výroční zprávu je spolu s porušením povinnosti převést zisk do rezervního fondu a použít ho k poskytování obecně prospěšných služeb porušením

povinnosti nevykonávat doplňkovou činnost na úkor hlavního poslání (obecně prospěšných služeb), a je sankcionováno ztrátou daňových výhod pro stanovené období (§ 22 ZOPS).²⁸

§ 22

„Pokud obecně prospěšná společnost poruší ustanovení § 2, 17 a 20, pozbývá

a) pro rok, v němž k porušení došlo, daňová zvýhodnění stanovená tímto zákonem, zákonem o daních z příjmů a zákonem o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí,¹⁰⁾

*b) pro následující zdaňovací období po roce, v němž k porušení došlo, daňová zvýhodnění stanovená zákonem o dani z nemovitostí“.*²⁹

2.5.3. Evidované právnické osoby církví a náboženských společenství

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších právních předpisů (ZCNS), ustanovuje v rámci úpravy právního postavení církví a náboženských společností i právní postavení evidovaných právnických osob (EPO), které jsou řazeny mezi organizace občanské společnosti.

Církev v tzv. základním dokumentu (je to listina podobná zakládacím listinám ostatních organizací občanské společnosti. ZCNS v § 10 vymezuje její obsah, který odpovídá specifickému obsahu činnosti církví) církev či náboženské společnosti obligatorně uvede i výčet církví zřizovaných EPO, způsob jejich rušení a zřizování, včetně případného uvedení právního nástupce při jejich zániku, označení jejich statutárních orgánů, způsob ustavování a odvolání a také délky jejich funkčního období.

ZCNS rozlišuje dva základní typy EPO:

- 1) orgány církve – řeholní a jiné církevní instituce osob, které se hlásí k církvi založené za účelem vyznání náboženské víry (řeholní instituce)
- 2) účelová sdružení církve – poskytují veřejnosti obecně prospěšné služby za předem stanovených podmínek a pro všechny uživatele stejných podmínek (rovnocenný přístup ke všem zájemcům)

Evidované právnické osoby se stávají právnickými osobami provedením evidence ministerstvem kultury. Tato evidence se uskutečňuje zápisem do rejstříku EPO. Přestože

²⁸ Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 202 – 209

²⁹ Deverová, L., Svejkský, J., Adamec, J. Zákon o obecně prospěšných společnostech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-408-7. strana 213

ZCNS způsob vzniku EPO označuje jako evidenci, jedná se o registraci. Rejstřík EPO je veden ministerstvem kultury jako veřejný záznam či spíše seznam. Návrh na evidenci podává statutární orgán církve, která EPO zakládá.³⁰

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů, upravuje:

- 1) postavení církví a náboženských společností
- 2) vedení veřejně přístupných seznamů registrovaných církví a náboženských společností, svazů církví a náboženských společností a církevních právnických osob
- 3) působnost Ministerstva kultury ve věcech církví a náboženských společností³¹

Evidence řeholní instituce

Tato instituce se zakládá rozhodnutím příslušného orgánu církve. Obvykle takové rozhodnutí má formu či podobu zakládací nebo zřizovací listiny. Zákon o církvích a náboženských společnostech nestanovuje pro založení řeholní instituce žádné náležitosti.

Návrh na evidenci této instituce musí obsahovat:

- 1) doklad o jejím založení k tomu příslušným orgánem církve
- 2) předmět obecně prospěšné, podnikatelské a jiné výdělečné činnosti a její stanovy, pokud tedy existují
- 3) název a sídlo na území ČR
- 4) označení jejího statutárního orgánu
- 5) osobní údaje členů statutárního orgánu
- 6) způsob jednání statutárního orgánu

ZCNS v ustanovení § 16 vymezuje desetidenní lhůtu ode dne založení řeholní instituce pro podání návrhu na evidenci a pětidenní lhůtu pro následné provedení evidence. Evidence se provede zápisem ke dni založení řeholní instituce. Pokud církev nedodrží desetidenní lhůtu, pak se evidence provede zápisem ke dni doručení návrhu na evidenci ministerstvu kultury. Neobsahuje-li návrh na evidenci všechny náležitosti, vyzve ministerstvo církev k doplnění návrhu, popř. k odstranění nedostatků a upozorní ji, že nebude-li dodržena stanovená lhůta, řízení o návrhu se zastaví.

³⁰ Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 209 – 210

³¹ Růžičková Merlíčková, Růžena. Neziskové organizace. 11. aktualizované vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011. ISBN 979-80-7263-675-4. strana 18

Evidence účelového zařízení

Účelové zařízení se zakládá zakládací listinou, která musí obsahovat tyto náležitosti:

- 1) název, sídlo a identifikační číslo zakladatele
- 2) dobu, na kterou se účelové sdružení zakládá, pokud tedy není založeno na dobu neurčitou
- 3) označení statutárního orgánu, osobní údaje členů a způsob jeho jednání
- 4) způsob jednání statutárního orgánu

Stanovy účelového zařízení musí obsahovat:

- 1) název a sídlo účelového zařízení
- 2) označení statutárního orgánu, způsob ustavování a odvolávání jeho členů a dobu jejich funkčního období a způsob jakým statutární orgán jedná
- 3) druh poskytovaných obecně prospěšných služeb, pak podmínky jejich poskytování a předmět podnikatelské činnosti a jiné doplňkové činnosti, pokud budou provozovány

Ministerstvo kultury provede evidenci účelového zařízení zápisem do rejstříku

evidovaných právnických osob po předložení návrhu na evidenci do 30 dnů ode dne, kdy mu byl předložen bezvadný návrh

Účelové zařízení je podle ustanovení zákona § 16a ZCNS povinno vydávat výroční správu. Obsahem této zprávy jsou obdobné věci jako u výroční zprávy obecně prospěšné společnosti (viz. 2.4.2.).

Zrušení evidence EPO

Ministerstvo kultury zruší evidenci EPO podle ustanovení § 26 ZCNS:

- 1) na návrh orgánu církve
- 2) z vlastního podnětu ze sankčních důvodů
- 3) po uplynutí doby, na kterou byla založena, ke dni uplynutí této doby

Evidence EPO zaniká definitivně výmazem EPO z Rejstříku evidovaných právnických osob. Zániku EPO předchází její zrušení s následnou likvidací, či zrušení bez následné likvidace, přechází-li majetek a závazky na církev. Nepostačuje-li při likvidaci EPO její majetek k úhradě závazků, ručí za tyto závazky církev. Likvidační zůstatek z likvidace EPO přechází na církev.³²

³² Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 211 – 212

Další zákony upravující postavení a činnost registrovaných církví a náboženských společností jsou:

- 1) zákon č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů (zákon o veřejných sbírkách) – v rámci hlavní činnosti není žádný úkon katolické církve zpoplatněn stanovením určitého pevného ceníku za jednotlivý úkon, nýbrž má charakter kostelních sbírek a dobrovolnosti. Orientace v církevním právu i v organizaci církví je velice složitá problematika. Hodně složité jsou i majetkové vztahy, můžeme zde nalézt majetek, jak nemovitý tak i movitý majetek církevní, zrovna jako obecní a státní.
- 2) zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem. Zástupci církví a náboženských společností se správci církevního majetku jsou povinni sestavovat rozpočty a závěrečné účty a předkládat je ke schválení Státnímu úřadu pro věci církevní. Rozpočty jsou sestavovány podle zásad státního rozpočtu, další podrobnosti stanovuje Státní úřad pro věci církevní v dohodě s Ministerstvem financí.

K dosažení a splnění vytyčených cílů mohou církve využívat různé finanční zdroje. Zdrojem financování vlastní činnosti mohou být i výnosy z vlastního majetku. Objemově nižší, ale zase celkem stálé, jsou církevní sbírky mezi věřícími v kostelech a modlitebnách. Církve využívá státní dotace a granty převážně z Ministerstva kultury, nejvíce na platy duchovních, z Ministerstva školství na financování vzdělání a výchovná zařízení, z Ministerstva práce a sociálních věcí v oblasti sociální, z Ministerstva zdravotnictví v oblasti charitativní péče o nemocné občany. Významným zdrojem financování jsou také dary právnických a fyzických osob tuzemských i zahraničních.

Nejnámějšími účelovými zařízeními církve jsou charity a diakonie. Jedná se o subjekty působící v oblasti sociální péče.³³

³³ Růžičková Merlíčková, Růžena. Neziskové organizace. 11. aktualizované vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011. ISBN 979-80-7263-675-4. strana 19 – 20

3 Nadace a nadační fondy

3.1. Nadační právo po roce 1989

Zdůraznění sociální role státu s jeho velkými ambicemi na zabezpečení veškeré sociální, kulturní, zdravotní, výchovně vzdělávací a další potřeby tzv. třetího sektoru, mělo za následek, že po roce 1948 fakticky vymizeli na našem území nadace z praktického života a také z právního života. Dalších 40 let absence pojmu nadace v české realitě, kdy nadace nebyla už známá jako termín legislativní a nebyla předmětem právní teorie a ani praxe, vykonalo své. Rok 1989, který svými politickými změnami založil potřebu obnoveného zájmu o znovuoživení soukromého nadačního sektoru, byl tento pojem mezi českou širokou veřejností prakticky neznámý. Intenzivní zájem na jeho znovuoživení vedl ke spontánnímu vzniku a zvětšení nadačního sektoru jen faktickou cestou. Odpovídající legislativní základ tady nebyl a dále tady nebyly ani praktické zkušenosti s fungováním nadací.³⁴

Pojem nadace se do českého právního řádu vrátil až v roce 1991. Návrat byl uskutečněn novelou hospodářského zákoníku zákonem č. 103/1991 Sb., který umožnil v § 389b fyzickým či právníkům osobám zřizovat za účelem dosažení obecně prospěšných cílů, která na příkladech vymezoval, účelové fondy (nadace). Bylo ustanoveno, že nadace nemůže sloužit výdělečným účelům. Vznik nadace byl vymezen na den registrace. Tato právní úprava umožnila vznik nových nadací v našem prostředí.

Zákon č. 509/1991 Sb., kterým byl rozsáhle novelizován OZ (občanský zákoník), upravil nadace v ustanoveních §20b - 20e. Nadace byla definována jako účelové sdružení majetku. Byla připuštěna možnost zřídit nadaci dokonce i závětí. Ke zřízení nadace byla podle ustanovení § 20b OZ oprávněna fyzická nebo právní osoba jednotlivě či společně. Jako hlavní účel nadace byly stanoveny obecně prospěšné poslání, nejvíce rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv či jiných humanitních cílů, ochrana a tvorba životního prostředí, zachování přírodních hodnot i ochrana kulturního bohatství (památek). OZ stanovil účelovou vázanost prostředků poskytovaných z nadace a povinnost toho, komu byly poskytovány, využívat je podle stanovených pravidel, jinak mohla nadace požadovat jejich vrácení či náhradu.

Prvním samostatným zákonem upravujícím postavení samotných nadací je zákon o nadacích a nadačních fondech (ZNNF), který se připravoval od roku 1992. Návrh zákona, který byl nakonec předložen dne 16. 8. 1996 do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, byly

³⁴ Hurdík, Jan. Problémy nadačního práva. 1. vydání. Brno: BA-FE-ST, 1994. ISBN 80-210-1015. strana 16 – 17

upraveny pouze nadace. Do tohoto návrhu byla dopracována právní úprava nového typu právnické osoby – nadačního fondu, u kterého nebyla vymezena podmínka tvorby nadačního jmění. Tím se umožnila existence těchto nadačních subjektů, které nebyly schopny vytvořit nadační jmění v zákonem stanovené výši.³⁵

3.2. Pojem a hlavní znaky

Ustanovení § 1 odst. 1 ZNNF vymezuje nadace a nadační fondy touto definicí – „*Nadace nebo nadační fondy jsou účelová sdružení majetku zřízená a vzniklá podle tohoto zákona pro dosahování obecně prospěšných cílů. Obecně prospěšným cílem je zejména rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek a tradic a rozvoj vědy, vzdělání, tělovýchovy a sportu*“.³⁶

Hlavním pojmovým znakem nadace a nadačního fondu je, že jsou účelovými sdruženími majetku. To znamená, že jsou účelovými soubory věcí či jiného majetku, nejsou korporátním typem právnické osoby, tj. nejsou tvořeny společenstvím osob.

Majetek nadace tvoří nadační jmění a ostatní majetek nadace (§ 2 ZNNF). Majetek nadačního fondu je tvořen souborem veškerého majetku nadačního fondu. Nadační jmění je peněžní vyjádření souhrnu peněžitých i nepeněžitých vkladů a nadačních darů zapsaných v nadačním rejstříku. Celková hodnota nadačního jmění nesmí být nižší než 500 000 Kč a po celou dobu trvání nadace se nesmí snížit pod tuto stanovenou hodnotu. Nadační jmění je možné tvořit jen peněžními prostředky, cennými papíry, nemovitými a movitými věcmi, jakož i jinými majetkovými právy a jinými majetkovými hodnotami, které splňují předpoklad trvalého výnosu a nevážnou na nich žádná zástavní práva. ZNNF stanovený předpoklad trvalého výnosu může být určitým problémem ve vztahu k movitým věcem mimo peníze a cenné papíry. Od daně z příjmů jsou z movitých věcí mimo úroky jako výnos z peněz a výnosy z cenných papírů osvobozeny jen výnosy z pronájmu uměleckých děl. Jen umělecká díla zákonodárce považuje zákonodárce za movité věci, které splňují podmínky a předpoklad trvalého výnosu. Konečné rozhodnutí o tom, zda mohou být do nadačního jmění vloženy i jiné movité věci, tj. jestli splňují předpoklad trvalého výnosu, náleží soudu.

ZNNF stanovuje jako pojmový znak nadace a nadačního fondu dosahování obecně prospěšných cílů. Cíle, ke kterým je možné nadaci či nadační fond zřídit, ZNNF stanovuje

³⁵ Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 175

³⁶ Dvořák, Tomáš. Nadace a nadační fondy: Text zákona s poznámkami. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2010 ISBN 978-80-7357-563-2.

pouze demonstrativním výčtem. To znamená, že tento výčet není konečný. Pokud však bude zřizována nadace k naplnění poslání, které nejsou jednoznačně definovány v zákoně, bude věcí soudu, zda tyto cíle shledá jako možné pro následný vznik nadace. Zřizovatel nadace či nadačního fondu tedy musí najít odpovídající poměr mezi obecností a konkrétním určeným posláním nadace nebo nadačního fondu.

V § 1 odst. 2 zákon uvádí, že nadace a nadační fond jsou právnickými osobami. ZNNF v ustanovení § 1 odst. 3 stanovuje, že slovo nadace či nadační fond musí být součástí názvu příslušné právnické osoby. Jiné typy právnických osob nesmějí označení nadace a nadační fond používat.³⁷

Nadační fond je zakládán stejně jako nadace na základě zákona o nadacích a nadačních fondech. Zákon zřízení nadačního fondu nijak neomezuje, a proto může být zřizovatelem každá fyzická nebo právnická osoba, pokud není zřízení vyloučeno jinými předpisy. Zřizovatelem může být jednotlivec či jich může být několik. Pokud je zřizovatel, jeden musí být zakládací listina sepsána ve formě notářského zápisu.³⁸

3.3. Nadace a nadační fond - rozdíly

Zákon o nadacích a nadačních fondech vymezuje hlavní čtyři rozdíly:

- 1) první základní rozdíl je ve struktuře majetku. Majetek nadace je tvořen nadačním jměním a ostatním majetkem nadace. K naplnění cílů nadace jsou užívány výnosy nadačního jmění a ostatní majetek nadace. Nadační fond je v tomto jinak postavený, nadační fond nevytváří nadační jmění. Není stanovena žádná minimální výše majetku nadačního fondu. K naplnění svého základního účelu využívá nadační fond veškerý svůj majetek
- 2) další rozdíl se vztahuje k výnosům z majetku nadace a nadačního fondu. Výnosy z nadačního jmění, které je zapsané v nadačním rejstříku, jsou osvobozeny od daně z příjmů. Výnosy z ostatního majetku nadace a z majetku nadačního fondu osvobozeny z této daně nejsou
- 3) následující rozdíl spočívá v odlišné úpravě podnikání. Nadace i nadační fond nesmějí vlastním jménem podnikat s výjimkou pronájmu nemovitostí, pořádání kulturních, společenských, sportovních a vzdělávacích akcí. Nadace však může nabývat úplatně

³⁷ Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 176

³⁸ Boukal, Petr. Nestátní neziskové organizace: teorie a praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1650-9. strana 51

majetkové účasti nadace na akciových společnostech, ale její účast nesmí přesáhnout 20% z majetku nadace po odečtení hodnoty nadačního jmění. Kótované cenné papíry akciových společností může nadace nakupovat a prodávat jen na regulovaných trzích. Obchodní podíl nadace na majetku akciové společnosti nesmí přesáhnout 20% majetku této akciové společnosti. U nadačního fondu je úplatné nabytí majetkové účasti akciové společnosti naprosto vyloučeno

- 4) poslední základní rozdíl spočívá v povinnosti ověřovat účetní závěrku. Roční účetní závěrka nadace musí být ověřena auditorem vždy. Roční účetní závěrka nadačního fondu musí být ověřena auditorem za kalendářní rok, ve kterém úhrn celkových nákladů či výnosů vykazovaných nadačním fondem převyšil 3 000 000 Kč či pokud majetek nadačního fondu je vyšší než 3 000 000 Kč

3.4. Zřízení nadace a nadačního fondu

Způsob zřízení nadace a nadačního fondu je upraven v § 3 ZNNF. Nadace a nadační fond mohou být zřízeny třemi základními způsoby:

- 1) první způsob – písemná smlouva mezi zřizovateli – zřizují-li nadaci či nadační fond dva a více zřizovatelů, pravost jejich podpisů musí být ověřena úředně
- 2) druhý způsob – zakládací listinou ve formě notářského zápisu – zřizuje-li nadaci či nadační fond jen jeden zřizovatel
- 3) třetí způsob – závětí – ve formě notářského zápisu

Vymezené tři formy zřízení nadace či nadačního fondu ZNNF označuje jako nadační listinu.

Zřizovatel má ve vztahu k nadaci či nadačnímu fondu velmi omezené postavení. Činnost nadace nebo nadačního fondu z titulu toho, že je zřizovatelem, může ovlivňovat jen velice omezeně. Jde obvykle o situace, kdy si zřizovatel ponechá určitý vliv na jmenování orgánů nadace či nadačního fondu. Majetkové vztahy mezi zřizovatelem a nadací nebo nadačním fondem zanikají vznikem nadace či nadačního fondu, tímto okamžikem zřizovatel naprosto ztrácí svůj vliv na nakládání s majetkem, který do nadace či nadačního fondu vložil. Majetkové vztahy zřizovatele vůči vloženému majetku se neobnovují ani při zániku nadace či nadačního fondu.

Nadační listina musí obsahovat stanovené náležitosti, které jsou upraveny a stanoveny v ustanovení § 3 odst. 2 ZNNF. V části nadační listiny, která se týká správní rady a dozorčí

rady lze mimo obligatorních údajů podle § 3 odst. 2 písm. e) ZNNF upravit i ty otázky, které zákon umožňuje stanovit nadační listinou odlišně od zákonné úpravy. Zde se jedná o tyto otázky:

- 1) vyloučení rotace členů správní rady, což znamená, každoroční obměna jedné třetiny členů správní rady
- 2) stanovení délky funkčního období členů správní či dozorčí rady
- 3) vyloučení možnosti opětovné volby za člena správní či dozorčí rady
- 4) stanovení, že určitý počet členů správní rady může být volen na návrh určitých právníků nebo fyzických osob určených zřizovatelem
- 5) stanovení jiné hlasovací většiny správní rady než zákonem vymezené nadpoloviční většiny
- 6) vymezení důvodů odvolání člena správní a dozorčí rady³⁹

Nadační listina musí podle zákona v ustanovení § 3 odst. 2 obsahovat:

- a) název a sídlo nadace nebo nadačního fondu,
- b) název, popřípadě obchodní firmu, sídlo a identifikační číslo osoby (dále jen „identifikační číslo“) zřizovatele (zřizovatelů), popřípadě doklad o právní subjektivitě zahraničního zřizovatele, jde-li o právnickou osobu, nebo jméno, příjmení, popřípadě obchodní firmu, rodné číslo, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt zřizovatele (zřizovatelů), jde-li o fyzickou osobu,
- c) vymezení účelu, pro který se nadace nebo nadační fond zřizuje; konkrétní účel, pro který se nadace nebo nadační fond zřizuje, musí být ve shodě s obecně prospěšným cílem,
- d) výši, popřípadě hodnotu majetkového vkladu, který se každý zřizovatel zavazuje vložit do nadace nebo nadačního fondu; jde-li o vklad nepeněžitý, musí být určen předmět vkladu a oceněn znalcem; cenné papíry musí být buď oceněny znalcem, nebo osobou spravující cenné papíry na základě smluv podle zvláštního zákona,
- e) počet členů správní rady, jména, příjmení, rodná čísla, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt členů první správní rady s uvedením způsobu jejich jednání jménem nadace nebo nadačního fondu,
- f) počet členů dozorčí rady, jména, příjmení, rodná čísla, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt členů první dozorčí rady anebo jméno, příjmení, rodné číslo, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt prvního revizora, vykonává-li působnost dozorčí rady revizor,

³⁹ Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 177 – 179

- g) stanovení pravidla pro omezení nákladů nadace nebo nadačního fondu podle § 22 nebo určení, že pravidlo má být stanoveno statutem nadace nebo nadačního fondu,
- h) určení osoby, která spravuje majetkové vklady zřizovatele (zřizovatelů) do vzniku nadace nebo nadačního fondu,
- i) podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, popřípadě okruh osob, kterým je lze poskytnout, nebo určení, že tyto náležitosti mají být stanoveny statutem nadace nebo nadačního fondu.⁴⁰

Způsobem jednání správní rady se rozumí způsob, kterým správní rada jako kolektivní orgán vystupuje jménem nadace či nadačního fondu navenek. Jménem nadace mohou vystupovat určení členové správní rady, toto oprávnění může být vázáno na určitou pozici ve správní radě, např. jedná její předseda či mohou jednat všichni členové správní rady.

Při zřizování nadace nebo nadačního fondu musí zřizovatel důkladně uvážit, zda v nadační listině uprav podmínky pro poskytování nadačních příspěvků a určí také pravidlo pro omezení nákladů správce nadace či nadačního fondu, nebo zda celou úpravu těchto podmínek ponechá zcela v pravomoci správní rady, která je po vzniku nadace či nadačního fondu upraví ve statutu. Rozhodován správní rady o této problematice již nemůže zřizovatel ovlivnit.

3.5. Statut nadace a nadačního fondu

Statut nadace a nadačního fondu je upraven v ustanovení § 4 ZNNF. Tento statut upravuje postup jednání orgánů nadace a nadačního fondu, podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, popřípadě okruh osob, kterým lze tyto příspěvky poskytovat, dále způsob jakým se nadační příspěvky poskytují, a i další otázky, které mají být podle tohoto zákona obsaženy v nadační listině a ve statutu nadace či nadačního fondu.

Statut je hlavním vnitřním dokumentem nadace, který řeší nejen otázky organizačního charakteru, ale i otázky, které se zásadním způsobem dotýkají vztahů nadace s třetími osobami. Stanovuje podmínky pro použití a poskytování prostředků z nadačního jmění. Statut je veřejně přístupný dokument, proto si každý může zjistit, zda faktická činnost nadace je v souladu se stanovenými pravidly. Přijetí a změny statutu jsou v kompetenci statutárního orgánu nadace.

⁴⁰ Dvořák, Tomáš. Nadace a nadační fondy: Text zákona s poznámkami. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2010 ISBN 978-80-7357-563-2.

4 Nadace a nadační fondy

4.1. Vznik nadace a nadačního fondu

Nadace a nadační fond vzniká zápisem do nadačního rejstříku. Rejstřík vede soud určený zvláštním zákonem k vedení obchodního rejstříku. Soudy se dále označují jen jako rejstříkové. Rejstřík je veřejný seznam, který musí obsahovat statut nadace či nadačního fondu a výroční zprávu. Návrh na zápis nadace a nadačního fondu do rejstříku dává zřizovatel, popřípadě vykonatel závěti nebo osoba k tomu písemně zmocněná. Pravost podpisu musí být úředně ověřena. K tomuto návrhu do rejstříku se přikládá nadační listina, doklad o splacení peněžitého vkladu, popřípadě doklad o převzetí nepeněžitého vkladu, který je vystavený osobou spravující vklady podle § 6 odst. 2⁴¹, a také výpis z rejstříku trestů člena správní a dozorčí rady, popřípadě revizora. Výpis z rejstříku trestů nesmí být starší šesti měsíců. U členů správní rady, dozorčí rady, popřípadě revizora, kteří nemají v České republice trvalý pobyt, se přikládá příslušný doklad státu jejich trvalého pobytu, který osvědčuje, že nebyli pravomocně odsouzeni za úmyslný trestný čin. Doklad nesmí být starší šesti měsíců. Také se musí předložit smlouva o správě cenných papírů podle zvláštního zákona, jsou-li součástí nadačního jmění cenné papíry, které budou na základě této smlouvy spravovány k tomu oprávněnou osobou.

Údaje, které musí, být zapsány do nadačního rejstříku uvádí ustanovení § 5 odst. 4. Do nadačního rejstříku se musí zapsat tyto následující údaje:

- 1) název, sídlo a identifikační číslo nadace nebo nadačního fondu
- 2) název, popřípadě obchodní firma, sídlo a identifikační číslo zřizovatele (zřizovatelů), jde-li o právnickou osobu, nebo jméno, příjmení, popřípadě obchodní firma, rodné číslo, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt zřizovatele (zřizovatelů), jde-li o fyzickou osobu
- 3) účel nadace nebo nadačního fondu
- 4) výše nadačního jmění nebo výše majetkového vkladu u nadačního fondu
- 5) jména, příjmení, rodná čísla, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt členů správní rady a způsob jejich jednání jménem nadace nebo nadačního fondu

⁴¹ § 6 odst. 2 ZNNF – Majetkové vklady spravuje do vzniku nadace nebo nadačního fondu osoba určená v nadační listině; jsou-li nadace nebo nadační fond zřízeny závětí a nestanoví-li závěť jinak, je touto osobou od skončení projednání dědictví vykonavatel závěti.

- 6) jména, příjmení, rodná čísla, popřípadě datum narození, a trvalý pobyt členů dozorčí rady, popřípadě revizora, není-li dozorčí rada zřízena
- 7) výčet majetku, který tvoří peněžitý nebo nepeněžitý vklad nebo nadační dar do nadačního jmění s uvedením jeho popisu a hodnoty, obchodní firma banky nebo pobočky zahraniční banky a číslo zvláštního účtu, na němž je peněžitý vklad nebo nadační dar uložen, údaje o smlouvě o správě cenných papírů podle zvláštního zákona, jsou-li součástí nadačního jmění cenné papíry, spravované na základě této smlouvy k tomu oprávněnou osobou

Nestanoví-li tento zákon jinak, platí pro rejstřík, jeho vedení a řízení ve věcech rejstříku obdobně ustanovení obchodního zákoníku a občanského soudního řádu (OSŘ) vztahující se na obchodní rejstřík, jeho vedení a řízení ve věcech obchodního rejstříku.

4.2. Zrušení, likvidace a zánik nadace a nadačního fondu

Zrušení, zánik a likvidace nadace a nadačního fondu je upravena v § 7 až § 9 ZNNF.

Jedním ze specifíků nadace a nadačního fondu je, že o jejich zrušení nemůže rozhodnout správní rada, protože správní rada je povinna naplňovat vůli zřizovatele, aby jim do nadace či nadačního fondu vložený majetek byl využíván trvale k jim určenému účelu, a není proto oprávněna tuto vůli svými rozhodnutími rušit. Správní rada může konstatovat naplnění účelu nadace či nadačního fondu, není-li tato vůle zřizovatele v nadační listině vyloučena.

Kompetenci rozhodovat o zrušení nadace a nadačního fondu má soud. Soud rozhoduje o zrušení nadace jednak z důvodů nedostatku majetku a z toho plynoucí neschopnosti plnit svůj základní účel, ke kterému byla nadace a nadační fond zřízeny a také z důvodů sankčních – zde je rozhodnutí soudu krajním řešením v případě, kdy se nepodaří sjednat nápravu jinak. Jde o situace, kdy nadace či nadační fond porušují zákon (ZNNF) nebo své statutové předpisy. Také to může být z důvodu, že správní rada je nečinná, nebo nadace a nadační fond neplní nejméně po dobu dvou let svůj základní účel, zejména pokud neposkytuje stanovené nadační příspěvky. Soud rozhoduje o zrušení na návrh, a to zřizovatele, vykonatele závěti a nebo na návrh osoby, která osvědčí naléhavý právní zájem, tj. prokáže soudem uznatelný důvod k podání návrhu, např. finanční úřad, zjistí-li, že nadace je nečinná.

Postup likvidace stanovuje likvidátor tak, aby byl zpeněžen jen majetek nutný pro splnění závazků nadace či nadačního fondu. Pokud nadační listina nestanoví, že likvidační zůstatek má být převeden na jinou nadaci či nadační fond určené alespoň účelem, tak nabídne likvidátor zůstatek nadaci nebo nadačnímu fondu, které mají shodný nebo obdobný účel.

Likvidátor přednostně převede likvidační zůstatek na nadaci, popř. fond, které jsou svým účelem likvidované nadaci nejpodobnější. Pokud likvidační zůstatek nepřijme žádná nadace, nabídne likvidátor tento zůstatek obci, v níž má nadace či nadační fond sídlo. Když obec nabídku do 60 dnů od doručení nepřijme, přejde likvidační zůstatek na stá. Likvidační zůstatek musí být použit na obecně prospěšné cíle.

Způsobem zrušení nadace a nadačního fondu, který má být využíván zejména v případě majetkové nedostatečnosti, je fúze, pokud tedy není vyloučena nadační listinou.

Správní rada může rozhodnout o fúzi sloučením s jinou nadací za podmínky, že hlavní účel nadace nástupnické je podobný nebo shodný účelu, pro který byla zanikající nadace zřízena. Nadační jmění nástupnické nadace se zvyšuje o nadační jmění zanikající nadace. Když dojde v průběhu trvání zanikající nadace k poklesu nadačního jmění pod 500 000 Kč a nedoplní-li nadace nadační jmění do jednoho roku od konce účetního období, v němž k poklesu došlo, alespoň do výše 500 000 Kč, tak musí správní rady zanikající nadace rozhodnout o zahájení přípravy fúze sloučením.

Správní rada může o fúzi sloučením nadace s nadačním fondem rozhodnout za podmínky, že majetek nadačního fondu nepostačuje k splnění účelu, pro který byl nadační fond zřízen, a účel nástupnické nadace je obdobný nebo shodný účelu, pro nějž byl zanikající nadační fond zřízen. Správní rada může rozhodnout o fúzi sloučením nadačního fondu s jiným nadačním fondem jen za podmínky, že majetek nadačního fondu nepostačuje k plnění účelu, pro který byl nadační fond primárně zřízen a účel nástupnického nadačního fondu je shodný nebo obdobný účelu, pro který byl zanikající nadační fond založen.

Zanikající nadace či nadační fond a nástupnická nadace či nadační fond vyhotoví projekt fúze sloučením, který musí mít písemnou formu a musí obsahovat tyto náležitosti:

- 1) názvy, právní formy, sídla a identifikační čísla zúčastněných nadací nebo nadačních fondů
- 2) přehled o nadačním jmění zanikající nadace nebo přehled o majetku zanikajícího nadačního fondu a o jejich závazcích, který nesmí být ke dni schválení projektu vnitrostátní fúze sloučením starší než 3 měsíce
- 3) rozhodný den vnitrostátní fúze sloučením, kterým se rozumí den, od něhož se jednání zanikající nadace nebo nadačního fondu považuje z účetního hlediska za jednání uskutečněná na účet nástupnické nadace nebo nadačního fondu. Rozhodný den vnitrostátní fúze sloučením nemůže předcházet o více než 12 měsíců den, v němž bude podán návrh na zápis vnitrostátní fúze sloučením do nadačního rejstříku

Projekt fúze sloučením musí být schválen správními radami všech zúčastněných nadací a nadačních fondů. Po zápise fúze sloučením do nadačního rejstříku nemůže být projekt fúze sloučením zrušen ani změněn a ani nemůže být fúze sloučením prohlášena za neplatnou či zrušena. V nadačním rejstříku se provede zápis fúze sloučením u všech zúčastněných nadací a nadačních fondů ke stejnému dni.

4.3. Orgány nadací a nadačních fondů

Orgány nadace a nadačních fondů jsou upraveny v ustanoveních § 10 a § 20 zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. Zákonem obligatorně stanovené orgány jsou správní, dozorčí rada či revizor. To ovšem v zásadě nevylučuje, aby zřizovatel v nadační listině nebo správní rada ve statutu nadace či nadačního fondu nestanovila další fakultativní orgány.

Správní rada je statutárním a rozhodujícím orgánem nadace a nadačního fondu. Základní činnost správní rady je možné rozdělit do těchto skupin:

Správa majetku a nadačního jmění:

- 1) zabezpečení efektivního plánování nadace a nadačního fondu, schvalování rozpočtu
- 2) schvalování účetní závěrky a výroční zprávy o činnosti a hospodaření
- 3) rozhodování o zvýšení a snížení nadačního jmění
- 4) zabezpečení potřebných zdrojů pro činnost
- 5) rozhodování o nadačních příspěvcích
- 6) rozhodování o změně pravidla pro omezení nákladů na správu

Řízení činnosti nadace a nadačního fondu:

- 1) stanovení poslání a cílů nadace a nadačního fondu
- 2) vydávání statutu a rozhodování o jeho změnách
- 3) rozhodování o způsobu řízení běžného chodu
- 4) rozhodování o aktivitách včetně rozhodování o podnikání v rozsahu připuštěném zákonem
- 5) volba nových členů správní a dozorčí rady, nestanoví-li nadační listina něco jiného, a odvolání členů správní a dozorčí rady z funkce
- 6) stanovení odměny za výkon funkce člena správní a dozorčí rady

7) vydávání vnitřních předpisů, není-li tato funkce svěřena jiným orgánům

Rozhodování ve věcech existence nadace a nadačního fondu:

- 1) konstatování o naplnění účelu nadace a nadačního fondu
- 2) jmenování likvidátora
- 3) rozhodnutí o fúzi nadace a nadačního fondu
- 4) podání návrhu soudu na zrušení nadace a nadačního fondu

ZNNF stanoví v ustanovení § 10 odst. 2 rozsah výlučné působnosti správní rady nadace a nadačního fondu. Jedná se o určení skutečností, které nemůže rozhodovat jiný orgán.

K ostatním činnostem nesvěřeným do této výlučné působnosti lze zmocnit k rozhodování i jiné osoby. Do výlučné působnosti správní patří podle § 10 odst. 2 – vydat statut a rozhodovat o jeho změnách, schvalovat rozpočet a jeho změny, schvalovat roční účetní závěrku a výroční zprávu o činnosti a hospodaření, rozhodovat o schválení projektu vnitrostátní fúze sloučením, není-li vnitrostátní fúze sloučením vyloučena v nadační listině, volit nové členy správní rady a dozorčí rady, popřípadě revizora, nestanoví-li nadační listina jinak, a rozhodovat o odvolání člena správní rady, člena dozorčí rady, popřípadě revizora, přestane-li splňovat podmínky členství nebo funkce; z členů správní rady volit a odvolávat jejího předsedu, stanovit vyšší odměny za výkon funkce člena správní rady, dozorčí rady, popřípadě revizora, rozhodovat o zvýšení nebo snížení nadačního jmění, za podmínek stanovených tímto zákonem.

Dozorčí rada je kontrolním orgánem nadace a nadačního fondu. Dozorčí rada má v nadaci a nadačních fondech tyto následující kompetence:

- 1) kontroluje plnění podmínek stanovených pro poskytování nadačních příspěvků a také správnost vedeného účetnictví
- 2) přezkoumává účetní závěrku a výroční zprávu
- 3) dohlíží na to, zda nadace nebo nadační fond vyvíjí činnost v souladu s právními předpisy, nadační listinou a statutem nadace nebo nadačního fondu
- 4) upozorňuje správní radu na zjištěné nedostatky a podává návrhy na jejich odstranění
- 5) nejméně jedenkrát ročně podává zprávu správní radě o výsledcích své kontrolní činnosti

Členové dozorčí rady mají právo nahlížet do účetních knih a jiných dokladů. Tyto doklady se samozřejmě musí týkat nadací a nadačních fondů. Členové mohou svolávat mimořádné

jednání správní rady, pokud to vyžadují naléhavé zájmy nadace či nadačního fondu a pokud tak neučiní předseda správní rady.

Obsazení a členství ve správní a dozorčí radě

Správní rada nadace a nadačního fondu musí mít nejméně tři členy. V nadační listině musí být uveden přesný počet členů správní rady. Podle obecné soudní aplikační praxe může být počet členů správní a dozorčí rady pozměněn těmito způsoby:

- 1) přímo v nadační listině je mezi pravomocemi správní rady určeno, že správní rady rozhoduje o změně počtu členů
- 2) o změně počtu členů správní rady rozhoduje správní rady po předchozím souhlasném stanovisku zřizovatele
- 3) soud také akceptuje rozhodnutí správní rady o změně počtu členů správní rady, i když jí není taková pravomoc určena nadační listinou

Člen správní rady musí splňovat určité podmínky, které jsou stanoveny v ustanovení § 11 ZNNF. Musí splňovat následující podmínky:

- 1) členem může být jen fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům
- 2) musí být bezúhonný
- 3) nesmí být on ani osoby jemu blízké osobami, kterým jsou poskytovány nadační příspěvky, dále nesmí být členem statutárního či kontrolního orgánu příjemce nadačních příspěvků
- 4) nesmí být on ani osoby jemu blízké v jakémkoliv pracovněprávním vztahu či podobném vztahu k nadaci a nadačnímu fondu (pojem osoby blízké je popsán v § 116 Občanského zákoníku)

Pracovněprávní vztah je v této zákonné úpravě myšlen tak, že by právní úprava měla zabezpečit, aby nezávislost nadací a nadačních fondů nebyla výrazným způsobem porušována tím, že vliv na rozhodování a řízení budou vykonávat přímo osoby, které jsou k nim v pracovněprávním vztahu, zaměstnanci nadace či nadačního fondu. Zákon tedy nevyklučuje možnost, aby členové správní rady vykonávali odborné činnosti pro nadaci na základě smluvního vztahu podle občanského či obchodního zákoníku.

Následující podmínku členství ve správní radě stanoví § 381 ObchZ, který se na právní poměry nadace a nadačního fondu aplikuje podle § 5 odst. 5 ZNNF. Podle tohoto ustanovení nemůže být členem statutárního orgánu či jiného orgánu právnické osoby ten, kdo vykonával jakoukoliv srovnatelnou funkci v právnické osobě, na jejíž majetek by prohlášen konkurz. Člen správní či dozorčí rady nadace a nadačního fondu, který je současně členem orgánu jiné

právnícké osoby, na kterou je prohlášen konkurz, oznámí tuto skutečnost správní radě bez zbytečného odkladu. Tento člen správní rady může zůstat členem, pokud správní rada souhlasem dvou třetin svých členů volby potvrdí. Ale jakmile k potvrzení volby nedojde do tří měsíců ode dne, kdy nastala tato skutečnost, zaniká členství ve správní radě posledním dnem této lhůty. První členy rady jmenuje zřizovatel. Ustanovení dalších členů rady náleží podle § 10 odst. 2 písm e) ZNNF správní radě, pokud nadační listina nestanoví něco jiného.

Funkce člena správní rady podle § 15 ZNNF zaniká těmito skutečnostmi:

- 1) uplynutím funkčního období (základní je 3leté)
- 2) úmrtím
- 3) odvoláním, přestane-li člen splňovat podmínky pro členství nebo porušil-li závažným způsobem nebo opakovaně tento zákon, nadační listinu nebo statut nadace nebo nadačního fondu anebo i z jiných důvodů, pokud jsou stanoveny v nadační listině
- 4) odstoupením

Zanikne-li členovi správní rady členství ve správní radě před uplynutím jeho funkčního období, tak správní rada zvolí na uvolněné místo člena nového. V případě, že správní rada nemá žádného člena či pouze jednoho, tak soud na návrh zřizovatele, vykonatele závěti, dozorčí rady či i bez návrhu jmenuje nové členy správní rady. Věcně příslušné jsou krajské soudy, místně příslušné podle sídla jako soudy obecné, nikoli však rejstříkové soudy.

Dozorčí rada musí být zřízena, jestliže nadační jmění či majetek nadačního fondu je vyšší než 5 000 000, Kč. V ostatních případech může být dozorčí rada zřízena, pokud tak stanoví nadační listina či statut nadace. Členství v dozorčí radě je neslučitelné s členstvím ve správní radě a s postavením osoby, která je oprávněna jednat jako zástupce nadace a nadačního fondu. Není-li stanovena dozorčí rada, pak její působnost vykonává revizor.

Zřizovatel může v nadační listině či správní rada ve statutu nadace nebo nadačního fondu stanovit další orgány. Tyto orgány jsou fakultativní. Obvykle to jsou ředitelé, různé poradní orgány, například čestné komise či grantové komise. Funkci ředitele zákon výslovně neuvádí, výkonem této funkce může být pověřen některý z členů správní rady a za tuto funkci pobírá odměnu za výkon. V tomto případě je ředitel v pracovněprávním vztahu k nadaci nebo nadačnímu fondu. V druhém případě je model funkce ředitele jako zaměstnance nadace či nadačního fondu, který je jmenován a odvolán správní radou, která stanovuje výši jeho mzdy.

4.4. Dispozice s majetkem nadace a nadačního fondu

Nakládání s majetkem nadace či nadačního fondu je upraveno v ustanovení § 21 až § 23 ZNNF. Majetek nadace a nadačního fondu může být použit jen v souladu s účelem a podmínkami, které jsou stanoveny v nadační listině či statutu jako nadační příspěvek a k úhradě nákladů souvisejících se správou nadace nebo nadačního fondu. Nadačním příspěvkem je podle ustanovení § 2 odst. 4 ZNNF vše, co je nadací či nadačním fondem poskytnuto třetí osobě k základnímu účelu, pro který byla nadace nebo nadační fond zřízena. Nadačním příspěvkem může být vše, co může být zároveň předmětem občanskoprávních vztahů (může se jednat o plnění peněžité, nepeněžité ve věch nemovitých či movitých nebo v právech či jiných nehmotných hodnotách a smíšené, které je částečně nepeněžité a peněžité. Nadační příspěvek, který byl poskytnut v souladu s účelem, je příjemce povinen využít v souladu s podmínkami stanovenými nadací a nadačním fondem. Pokud by příspěvek použil jinak, tak by byl povinen tento příspěvek vrátit nebo vrátit náhradu v penězích ve lhůtě stanovené nadací nebo nadačním fondem. Příjemce musí prokázat, jakým způsobem a k jakému účelu použil příspěvek. Členům orgánů a revizorovi nelze poskytnout nadační příspěvek.

4.5. Účetnictví a výroční zpráva

Účetnictví nadace a nadačního fondu upravují ustanovení § 24 až § 26 zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. Zákon určuje povinnost nadací či nadačních fondů vydávat výroční zprávu. Vydávání výroční zprávy a její obligatorní zveřejňování ve sbírce listin rejstříkových soudů je nástrojem pro informování veřejnosti o hospodaření a činnosti nadace či nadačního fondu. Výroční zpráva musí obsahovat stanovené základní náležitosti. Musí obsahovat přehled majetku nadace nebo nadačního fondu a o závazcích nadace nebo nadačního fondu, přehled o použití majetku nadace nebo nadačního fondu, zhodnocení, zda nadace nebo nadační fond při svém hospodaření dodržuje pravidlo stanovené pro omezení nákladů souvisejících s jejich správou (§ 22). Výroční zpráva se ukládá u rejstříkového soudu. Lhůta pro uložení výroční zprávy i jejich oprav je 30 dnů od jejich schválení správní radou.⁴²

⁴² Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0. strana 180 – 192

4.6. Nadace a nadační fond - příklad

1) Nadace Naše dítě

Nadace Naše dítě byla České republice založena 1. října 1993 jako nezisková organizace s hlavním posláním pomáhat dětem, které se ocitly v krizi, obtížných životních situacích a které jsou handicapované, ohrožené, opuštěné či týrané. K realizaci a naplnění tohoto základního poslání nadace shromažďuje prostředky, které jsou poskytovány a použity na realizaci konkrétních projektů. K naplnění cíle založila nadace v České republice, po vzoru britské Childline, celostátní krizovou Linku bezpečí 800 155 555 určenou dětem a mládeži. Linka zahájila provoz 1. října 1994. V roce 1994 založila nadace rovněž sdružení s názvem Sdružení Linka bezpečí a mládeže, kterému svěřila nepřetržitý provoz Linky bezpečí. Svůj hlavní projekt rozšířila nadace o osvětové a vzdělávací programy, o Rodičovskou linku 233 852 222 a Linku vzkaz domů 800 111 113 určenou dětem na útěku z domova nebo z ústavního zařízení. Po deseti letech zkušeností, 1. října 2004, došlo k osamostatnění Sdružení Linka bezpečí a mládeže. Sdružení na sebe převzalo hlavní projekty nadace - Linku bezpečí, Rodičovskou linku, Linku vzkaz domů a Internetovou linku. S koncem roku 2004 přešel na sdružení rovněž úkol zajišťovat veškeré nezbytné finanční prostředky na tyto projekty. Nadace je aktivní rovněž na poli dětských práv, usiluje o vytvoření účinného systému ochrany dětí v České republice, zaměřuje se rovněž na vzdělávací projekty v oblasti dětských práv, osvětovou činnost, uděluje granty, vyřizuje individuální žádosti o pomoc, spolupracuje s dětskými domovy a je v kontaktu s podobně zaměřenými organizacemi. Nadace má v současné době v realizaci několik projektů. Například projekt Zlaté srdce - Každým rokem uděluje Nadace Naše dítě cenu Zlaté srdce pro ochránce dětí. Letos byly již počtvrté uděleny tyto ceny, které z rukou ředitelky Zuzany Baudyšové a dalších osobností převzali lidé, kterým nejsou lhostejné životy bezbranných dětí. Nadace Naše dítě spolupracuje s mezinárodními organizacemi na ochranu dětí a podílí se na řadě programů v rámci EU. Spolupracuje například s evropskou aliancí eNACSO, dále s Missing Children Europe a s AGIS Program. Nadace Naše dítě je jednou z nejznámějších a nejvýznamnějších nadací u nás. Zakladatelkou této významné české nadace je Ing. Zuzana Baudyšová.⁴³

⁴³ zdroj – <http://www.nasedite.cz/webmagazine/kategorie.asp?idk=193>. staženo dne 27. 3. 2012

2) Nadační fond J&T

Tento nadační fond byl založen 1. června 2004. Nadační fond poskytuje příspěvky fyzickým a právnickým osobám, neziskovým organizacím, pokud jejich projekty souvisí s posláním a cíli nadačního fondu. Hlavním posláním je pomoc dětem v náhradní rodinné péči, lidem nemocným a s handicapem, dále sociálně slabým rodinám s dětmi. Hlavním posláním nadačního fondu je podpora humanitárních aktivit právnických a fyzických osob sledujících obecně prospěšné cíle zejména se zaměřením na podporu projektů a aktivit sociálního charakteru., dále podpora fyzicky a mentálně postiženým, nemocným, slabým, ohroženým a dětem v náhradní rodinné péči za účelem prohloubení všestranné péče o ně a také podpora zvířecích útulků. Nadační fond J&T podporuje jak projekty neziskových organizací, tak konkrétní žádosti individuálních žadatelů.

Nadační fond J&T společně s několika významnými nevládními organizacemi - Amalthea, Asociace náhradních rodin, Rozum a cit, Sdružení pěstounských rodin - založili iniciativu, jež usiluje o reformu státního systému náhradní rodinné péče v České republice. Kampaní - Odsouzeni.cz - chce nadační fond poukázat na to, že není normální, aby děti vyrůstaly v ústavech. Pokud nemohou ze závažných důvodů být v rodině biologické, tak na řadu přichází rodina náhradní např. pěstounská. Nadační fond J&T jako nezisková organizace podporující náhradní rodiče a jejich děti se připojila k dopisu ministru práce a sociálních věcí Dr. Ing. Jaromíru Drábkovi. Vyjadřuje v něm podporu probíhající transformaci systému sociálně-právní ochrany dětí, který může významným způsobem zvýšit kvalitu péče o ohrožené rodiny a o opuštěné děti.

Nadační fond se zabývá náhradní rodinou péčí. Tato oblast je pro tento nadační fond hlavním teritoriem činnosti. Česká republika, bohužel, patří v Evropě mezi země s nejvyšším počtem dětí umístěných v ústavních zařízeních. Cílem nadačního fondu je, že by chtěl umožnit co největšímu množství dětí, které z jakéhokoli důvodu nemohou žít v rodině biologické, vyrůst v rodině náhradní. Náhradní rodiče vykonávají velice záslužnou práci, která je velice důležitá. Formy náhradní rodinné péče jsou tyto - svěřením do péče jiné osoby, než rodiče, pak dále osvojení, pěstounská péče a poručenská péče.⁴⁴

⁴⁴ zdroj - <http://www.nadacnifondjt.cz/index.html>., staženo dne 27 .3. 2012

5 Příspěvkové organizace

5.1. Pojem a právní úprava

Z typologie neziskových organizací, která vychází a využívá poznatků z teorie i praxe zařadíme příspěvkové organizace do kategorie – Neziskové veřejnoprávní organizace typu organizačních složek a příspěvkových organizací státu a samosprávných územních celků s globálním posláním veřejné správy a veřejně prospěšné činnosti.

Základní právní úprava pro uvedené typy organizací:

1. zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla)
2. zákon č. 217/2000 Sb., o mzdě a odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výděлку
3. zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích
4. zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů
5. zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví
6. a také daňové zákony⁴⁵

Příspěvkové organizace jsou subjekty, které mohou být zřízeny organizační složkou státu (ministerstvo) či územními samosprávnými celky (obce, kraje). Příspěvkové organizace zřizované samosprávnými celky jsou na rozdíl od příspěvkových organizací zřízených organizačními složkami státu zapisovány do obchodního rejstříku. Zřizovatel vytváří příspěvkovou organizaci k veřejně prospěšnému účelu, který je významem a hlavně rozsahem vyžadován samostatným institucionálním zakotvením. Pro tento účel zřizovatel svěruje příspěvkové organizaci majetek, který pak tato organizace spravuje a dále hospodaří s majetkem, který v průběhu fungování získala (obecně to mohou být dary, dědictví). Veškerý majetek zůstává ve vlastnictví zřizovatele. Příspěvková organizace eviduje a účtuje odděleně majetek, který je jí svěřený do užívání, a majetek „vlastní“, který je získaný v průběhu existence organizace. Ve zřizovací listině zřizovatel uvádí podrobnosti nakládání s majetkem (zákazy či omezení používání). Příspěvková organizace majetek účetně odepisuje, odpisy jsou

⁴⁵ Rektořík, Jaroslav a kol. Organizace neziskového sektoru: Základy ekonomie, teorie a řízení. 2. vydání. Praha: EKOPRESS. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86929-25-5. strana 42 – 44, 56

zahrnovány do nákladů organizace a zároveň jsou odpisy zdrojem investičního fondu organizace. Tento investiční fond organizace je zdrojem pro financování investičních potřeb příspěvkové organizace.

5.2. Specifika příspěvkové organizace

Příspěvková organizace má v porovnání s dalšími popisovanými institucionálními formami především tato specifika:

1. základním specifikem příspěvkové organizace je její vazba na zřizovatele (především jeho rozpočet). Zřizovatel poskytuje příspěvek na provoz, a to většinou v návaznosti na výkony či případně na jiná kritéria potřeb příspěvkové organizace. Příspěvková organizace je jmenovitě vedena v rozpočtu zřizovatele. Zřizovatel s ní počítá, a pokud se nerozhodne ji zrušit, automaticky pokryje její finanční potřeby. Hospodaření příspěvkové organizace je řízeno rozpočtem. Tento rozpočet musí být sestaven jako vyrovnaný a musí obsahovat jen ty výnosy a náklady, které souvisí s poskytnutými službami v základní činnosti příspěvkové organizace
2. dalším specifikem je existence rozpočtových a ostatních finančních účtů, tj. příspěvků a dotací na provoz ze strany zřizovatele
3. třetím specifikem je hospodaření na základě fondů. Tady jsou největší rozdíly finančních výkazů příspěvkových organizací, například od výkazů podniků, ale i dalších právních forem neziskových organizací. Jedná se o zdroje pokrývající prostředky příspěvkových organizací, tj. fondy majetkové (fond oběžného a dlouhodobého majetku), dále finanční a peněžní fondy
4. čtvrtým specifikem je oddělené sledování nákladů a výnosů organizace z hlediska hlavní a hospodářské činnosti. Hlavní činnost příspěvkové organizace je vymezena ve zřizovací listině organizace. Hospodářskou činnost může příspěvková organizace také provozovat. Podle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, zřizovatel ve zřizovací listině určuje okruhy doplňkové činnosti příspěvkové organizace, která navazuje na základní účel této příspěvkové organizace. Zřizovatel může doplňkovou činnost povolit z důvodu, aby organizace mohla lépe využívat všechny svoje hospodářské možnosti a odbornost svých zaměstnanců. Hospodářská činnost organizace nesmí rušit plnění základních účelů organizace a musí být sledována odděleně. Výsledek hospodaření příspěvkové organizace se

stanovuje jako součet hospodářského výsledku v hlavní činnosti a doplňkové činnosti⁴⁶

5.3. Příspěvkové organizace působící v kultuře

Velice důležitou oblastí působnosti příspěvkových organizací je kultura. Jde o projev výrazné přítomnosti státních institucí pro zajišťování veřejně prospěšných aktivit. Tato veliká přítomnost státních institucí je daná historickým vývojem neziskového sektoru v ČR.

I když příspěvkové organizace nejsou považovány za nestátní neziskové organizace, jde v oblasti kultury o tak významný fenomén, který nelze opominout. Příspěvkové organizace jsou v této oblasti výrazným činitelem. Tento důvod vede k tomu, že se často diskutuje o budoucnosti této formy, účelnosti a možnostech jejich případné transformace na právní formu nejčastěji obecně prospěšných společností. Je to však velice složitý problém, který je různorodý a také úzce spjatý kromě jiného v množství případů s obrovskými majetky nevyčíslitelné hodnoty.

Příklady příspěvkových organizací v kultuře:

Památky –

- Národní památkový ústav

Muzea –

- Národní muzeum – je největším muzeem ČR. Je ústředním muzeem s funkcí sbírkovou, vědeckou a metodickou. Jeho hlavním posláním je přispívat k rozvíjení národní kultury a identity, stejně jako vědomí příslušnosti k širšímu celku evropské a světového společenství. Počátky muzea byly svázány s dary velkých soukromých sbírek, zejména sbírek přírodovědeckých. V roce 1949 bylo muzeum převedeno do státního vlastnictví. Tady je základ dnešního právního postavení Národního muzea – příspěvkové organizace státu.
- Národní technické muzeum
- Památník národního písemnictví

Divadlo –

- Národní divadlo
- Státní opera Praha⁴⁷

⁴⁶ Boukal, Petr. Nestátní neziskové organizace: teorie a praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1650-9. strana 11 – 12

⁴⁷ Boukal, Petr. Nestátní neziskové organizace: teorie a praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1650-9. strana 214 – 215

6 Příspěvkové organizace

6.1. Organizační složky státu

Výkon zřizovatelských či zakladatelských funkcí pro příspěvkové organizace zřízené organizačními složkami státu se řídí zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů. Organizační složkou státu (dříve rozpočtová organizace) jsou podle tohoto zákona – ministerstva a jiné správní úřady státu, Ústavní soud ČR, státní zastupitelství, Nejvyšší kontrolní úřad. Kancelář prezidenta republiky, Akademie věd České republiky atd. Příspěvkové organizace zřízené před platností tohoto zákona jsou právními osobami a pokračují v činnosti i nadále a funkci zřizovatele plní organizační složky státu, popř. vyšší územní samosprávné celky či obce, byla-li pravomoc zřizovat, řídit a zrušovat přenesena na příslušná zastupitelstva. Nová příspěvková organizace nemůže vzniknout jinak než zvláštním právním předpisem. Toto platí rovněž pro rozhodování o sloučení, rozdělení, splynutí a jiných změnách organizace. To v důsledku znamená, že pro každou nově zakládanou příspěvkovou organizaci hospodařící se státním majetkem musí být schválen zvláštní zákon. Organizační složka je účetní jednotkou. Vlastní hospodaření příspěvkových organizací založených státem se řídí podle zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů. Organizační složka produkuje dva peněžní fondy, a to rezervní fond a fond kulturních a sociálních potřeb. Produkci majetku financuje ze svého rozpočtu v rámci stanovených finančních ukazatelů a programů, případně z fondu kulturních a sociálních potřeb, rezervního fondu a z prostředků poskytnutých fyzickými a právními osobami.⁴⁸

K plnění základních úkolů v rámci své působnosti může organizační složku jménem státu založit i ministerstvo. Ke zřízení organizační složky je potřeba předchozího souhlasu ministerstva financí. O zřízení organizační složky rozhoduje zřizovatel opatřením, jehož součástí je zřizovací listina. Vznik, změny a zánik organizační složky se oznamují v Ústředním věstníku ČR. Oznámení se neprovádí, jedná-li se o organizační složku zřízenou k zajišťování úkolů spojených s obranou a bezpečností státu.⁴⁹

⁴⁸ Růžičková Merlíčková, Růžena. Neziskové organizace. 11. aktualizované vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011. ISBN 979-80-7263-675-4. strana 36

⁴⁹ Rektořík, Jaroslav a kol. Organizace neziskového sektoru: Základy ekonomie, teorie a řízení. 2. vydání. Praha: EKOPRESS. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86929-25-5. strana 57

6.2. Organizační složky územních samosprávných celků

Organizační složku územního samosprávného celku zřizuje kraj či obec podle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů z rozhodnutí svého zastupitelstva jako své zařízení bez právní subjektivity pro takové činnosti, které:

1. nepotřebují složité a rozsáhlé strojní či jiné technické vybavení
2. nevyžadují velký počet zaměstnanců
3. nejsou vnitřně organizačně členěny
4. nevstupují do složitých ekonomických či správních vztahů

Organizační složka hospodaří jménem svého zřizovatele a není účetní jednotkou. Její pracovníci jsou zaměstnanci zřizovatele, který také jmenuje vedoucího organizační složky a o jejím vzniku vydá zřizovací listinu s obsahem, který požaduje zákon.

Organizační složka hospodaří podle určených pravidel. Tyto pravidla jsou vymezena zákonem v § 25 až § 26. Zřizovatel má ve svém rozpočtu obsaženy veškeré příjmy a výdaje svých organizačních složek, což znamená, že rozpočet organizační složky je součástí rozpočtu zřizovatele. Na organizační složku přenáší pak zřizovatel oprávnění disponovat jen s takovými peněžními prostředky, které úzce souvisejí s její běžnou, obvyklou a pravidelnou činností, již je nutné zabezpečovat operativně. Tyto prostředky poskytuje zřizovatel organizační složce formou provozní zálohy v hotovosti či zřízením běžného účtu u bankovního institutu.

6.3. Příspěvková organizace státu

Příspěvková organizace státu je právnickou osobou zřízenou některým z ústředních orgánů státní správy, podle zákona č. 218/2000 Sb. – rozpočtová pravidla a zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky. Zřizovatel vydá o zřízení příspěvkové organizace zřizovací listinu s obsahem, který určuje zákon a oznámí její zřízení v Ústředním věstníku České republiky.

Příspěvková organizace po svém založení vydává statut, který podléhá kontrole a schválení zřizovatele. Dále vydává organizační řád, pravidla hospodaření, odpisový řád, pravidla pro oběh účetních dokladů a další vnitřní předpisy vyžadované platnými zákonnými ustanoveními. Příspěvková organizace hospodaří s peněžními prostředky, které získá hlavní činností a také s peněžními prostředky přijatými ze státního rozpočtu jen v rámci finančních

vztahů stanovených zřizovatelem. Příspěvková organizace hospodaří s prostředky ze svých peněžních fondů, kterými jsou podle zákona:

1. rezervní fond
2. fond odměn
3. fond kulturních a sociálních potřeb
4. fond reprodukce majetku

Dalšími prostředky k hospodaření jsou prostředky získané jinou činností, peněžní dary od fyzických a právnických osob a peněžní prostředky poskytnuté ze zahraničí. Hlavní činností příspěvkové organizace je činnost definovaná zřizovatelem ve zřizovací listině, popř. činnost definovaná zvláštním zákonem. Způsob a pravidla hospodaření příspěvkové organizace státu, jakož i jejich kontrola jsou vymezeny výše uvedenými zákony.

Finanční vztahy stanovené zřizovatelem jsou následující:

1. příspěvek na provoz ze státního rozpočtu
2. návratná finanční výpomoc
3. odvod z odpisů
4. individuální a systémové dotace na financování akcí a programů

6.4. Příspěvková organizace územních samosprávných celků

Příspěvková organizace územních samosprávných celků zřizuje kraj či obec podle zákona č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů v ustanoveních § 27 až § 37 pro takové činnosti, které jsou zpravidla neziskové a jejich rozsah, struktura a složitost vyžadující samostatnou právní subjektivitu. To znamená, že příspěvková organizace je právnickou osobou, o jejímž vzniku vydá zřizovatel zřizovací listinu s obsahem, který požaduje zákonná úprava. Musí také vymežit a definovat hlavní účel a tomu odpovídající předmět hlavní činnosti organizace. Statutární orgány organizace musejí být označeny a také musí být definován způsob, jakým vystupují jménem organizace a také přesné vymezení majetku ve vlastnictví zřizovatele. Tento majetek zřizovatel předává příspěvkové organizaci do správy a příspěvková organizace ho využívá k vlastnímu hospodářskému prospěchu. Vznik a zrušení příspěvkové organizace, či změna ve zřizovací listině se zveřejňuje do Ústředního věstníku. Příspěvková organizace se zapisuje do obchodního rejstříku.

Příspěvková organizace hospodaří s peněžními prostředky získanými vlastní činností, pro kterou byla zřízena. Dále může hospodařit s peněžními prostředky přijatými z rozpočtu svého zřizovatele a také hospodařit s prostředky svých fondů, kterými jsou následující:

1. rezervní fond
2. investiční fond
3. fond odměn
4. fond sociálních a kulturních potřeb

Také může hospodařit s peněžními dary od fyzických a právnických osob, včetně peněžních prostředků ze zahraničí. Zřizovatel poskytuje příspěvek na provoz své příspěvkové organizace v návaznosti na výkony či jiná kritéria jejich potřeb. Pokud příspěvková organizace vytváří ze své doplňkové činnosti zisk, může jej následně použít jen ve prospěch své hlavní činnosti. Zřizovatel může podle své vůle organizaci povolit, že tento zdroj prostředků může využít i jiným způsobem a pro jinou činnost. Zůstatky peněžních fondů se po skončení roku převádějí do kalendářního roku následujícího.

6.5. Obce

Zákonná úprava je obsažena v zákoně č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů.

Obec je základním územním samosprávným společenstvím občanů tvořící územní celek vymezený hranicí obce. Obec je veřejnoprávní korporací, která hospodaří se svým vlastním majetkem, v právních vztazích vystupuje svým jménem a je odpovědná za důsledky z těchto vztahů vyplívajících. Stará se o celkový rozvoj svého území a o potřeby svých občanů, kterými jsou fyzické osoby, jež jsou státními občany ČR a jsou v obci nahlášeny k trvalému pobytu.

Obec je spravována zastupitelstvem obce. Další orgány obce jsou „rada obce“, „starosta“, který za obec vystupuje navenek a „obecní úřad“, v jehož čele stojí „tajemník“. Jako své iniciativní orgány může zastupitelstvo obce zřídit „výbory“. Zastupitelstvo je podle zákona povinno založit finanční výbor a kontrolní výbor. Dále může zakládat různé komise.

Obec vykonává samostatnou a přenesenou působnost. Do samostatné působnosti obce patří spravování záležitostí, které jsou primárně v zájmu obce a jejích občanů. Obec vytváří příznivé podmínky pro rozvoj sociální péče, pro uspokojování potřeb svých občanů, pro uspokojování potřeb bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojení a ochrany veřejného pořádku. Dále může obec v rámci své samostatné působnosti provozovat činnosti stanovené v § 84 zákona. Ustanovení uvádí například – schvalovat program rozvoje obce, schvalovat

rozpočet obce a závěrečný účet obce, zřizovat trvalé a dočasné peněžní fondy obce, rozhodovat o založení nebo rušení právnických osob, schvalovat jejich zakladatelské listiny, společenské smlouvy, zakládací smlouvy a stanovy a rozhodovat o účasti v již založených právnických osobách, zřizovat a rušit příspěvkové organizace a organizační složky obce, schvalovat jejich zřizovací listiny, zřizovat a zrušovat obecní policii, udělovat a odnímat čestné občanství obce a ceny obce.

Pro zabezpečování činností vyplívajících ze samostatné působnosti obce může obec zřizovat příspěvkové organizace, organizační složky bez právní subjektivity, společnosti s ručením omezeným, akciové společnosti, obecně prospěšné společnosti, zájmová sdružení právnických osob podle občanského zákoníku.⁵⁰

Obec je při rozhodování o zřízení příspěvkové organizace vázána tím, že za účelem zřízení příspěvkové organizace mohou být pouze takové činnosti a záležitosti, které spadají do samostatné působnosti zřizovatele – územního samosprávného celku. Příspěvkové organizaci svěřuje její zřizovatel k hospodaření svůj majetek a vymezuje rozsah těch vlastnických práv, jejichž výkon na organizaci převádí z důvodu zajištění řádného hospodaření s majetkem, a to k účelům, které jsou popsány ve zřizovací listině jako předmět činnosti související s účelem zřízení. Ještě v případě doplňkové činnosti, pokud je zřizovatelem dovolena.⁵¹

Obce mohou spolupracovat s jinými obcemi jen na základě smlouvy ke splnění konkrétního úkolu, na základě smlouvy o vytvoření „svazku obcí“ a prostřednictvím právnické osoby podle obchodního zákoníku. Naopak se obce nemohou sdružovat podle zákona o sdružování občanů. Obec vykonává na svém území státní správu ve věcech, které stanoví zákon (např. sociální problematika, vedení matriky, stavební úřad), Působnost v těchto věcech je tedy přenesenou působností obce. Obce dostanou ze státního rozpočtu příspěvek na plnění těchto úkolů v přenesené působnosti. Pověřený obecní úřad je orgán obce, který vykonává přenesenou působnost pro více obcí ve správních obvodech a v rozsahu stanoveném zvláštními zákony.⁵²

⁵⁰ Rektořík, Jaroslav a kol. Organizace neziskového sektoru: Základy ekonomie, teorie a řízení. 2. vydání. Praha: EKOPRESS. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86929-25-5. strana 57 – 61

⁵¹ Borlová, Ilona a kol. MERITUM SEGMENT: Příspěvkové organizace 2010. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2010. ISBN 978-80-7357-533-5. strana 7 – 10

⁵² Rektořík, Jaroslav a kol. Organizace neziskového sektoru: Základy ekonomie, teorie a řízení. 2. vydání. Praha: EKOPRESS. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86929-25-5. strana 62

7 Závěr

Diplomová práce se zabývá podrobným vymezením neziskového sektoru v České republice a fungováním organizací, které v něm působí. Hlavním cílem práce je snaha o pochopení problematiky neziskového sektoru a nad postavením nestátních neziskových organizací v současnosti. Ukázat na praktické problémy vznikající v neziskovém sektoru a v činnosti neziskových organizací v důsledku nedokonalé právní úpravy některých neziskových organizací.

Hned při snaze o podrobné definování neziskového sektoru se setkáváme s velkou řadou problémů. Například s vymezením základních pojmů, které se v neziskovém sektoru objevují. Základní terminologie neziskového sektoru je úzce spojena s dalšími podobnými či stejnými pojmy. Jedná se o pojmy, občanská společnost, občanský sektor, třetí sektor, nezávislý sektor, nevládní sektor, nestátní neziskový sektor. Vymezení základních pojmů je obtížné, protože pojem neziskový sektor je značně nepřesný. Jeho význam je širokou veřejností chápán velice různorodě. Jde sice o pojem rozšířený, ale také o pojem nepřesný. Zavádějící je již samotné označení „neziskový“. Organizace neusilující o zisk jako svůj primární účel mohou zisku dosahovat. V angličtině se proto používá přesnější označení not-for-profit, které do češtiny můžeme přeložit jako nezaměřené na zisk. Tímto nedostatkem nepokrývá pojem celou oblast neziskového sektoru. Z tohoto důvodu se český právní řád snaží definovat základní pojmy a jejich vymezení.

Sbíráním informací o neziskovém sektoru v ČR se důkladněji zabývá jen Český statistický úřad. Tento stav také nepřispívá rychlému rozvoji neziskového sektoru, protože chybějí podrobné informace nutné k tvoření nových koncepcí. Slabá informovanost a nemožnost získat podrobné ekonomické údaje o neziskových organizacích vede k problémům v neziskovém sektoru.

Vymezení neziskové organizace je v českém právním řádu obtížné, protože se v celém právním řádu neseťkáme s důkladnou definicí a objasněním, co je nezisková organizace. Nezisková organizace je používána širokou veřejností, ale výklad není jednotný. Vymezení, co je nezisková organizace má nejbližze zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Ale i tento zákon má nedostatky a jeho vymezení je moc široké, protože jsou tam zařazovány také příspěvkové organizace. Nejužší pojetí vymezuje Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, která chápe čtyři základní právní formy nestátních neziskových organizací. Každý subjekt podléhá vlastní zákonné úpravě, které ovšem není vždy bez určitých nedostatků a mezer v ustanoveních.

U občanského sdružení se objevují určité mezery v úpravě jeho založení, vzniku, členství a v obsahové stránce stanov. Nadace a nadační fondy na našem území prošly velice těžkým vývojem, ale jejich dnešní úprava je vcelku stabilizovaná. Nevýhodou je, že právní úprava nadačního fondu není tolik podrobná, protože původní návrh zákona s ním vůbec nepočítal. Nová úprava evidovaných právnických osob církví a náboženských společností je značně kritizována, protože zasahuje do autonomie církve. Zákonná úprava obecně prospěšných společností je příliš obecná a její novelizace zatím nevedou ke zlepšení stávajícího stavu.

Neziskový sektor v České republice má velice silnou tradici. Od roku 1989 se neziskový sektor stále vyvíjí pozitivním směrem. Jeho současný a také budoucí vývoj je z mého pohledu velice perspektivní. Nejvíce viditelným a slabým místem je podle mého názoru fakt, že široká veřejnost není o neziskovém sektoru a neziskových organizacích více informována a nemůže tolik chápat jeho problematiku a potřeby. Dalším slabším místem neziskového sektoru v ČR je jeho právní úprava a její určité nedostatky. Z mého pohledu je právní úprava u jednotlivých subjektů a v určitých případech moc obecná a někdy nepřehledná. Tento problém je možné vyřešit tvorbou kvalitnějších zákonných úprav pro jednotlivé právní formy neziskových organizací. I přes uvedené nedostatky si myslím, že neziskový sektor v ČR se bude v dalších letech vyvíjet správných směrem a jeho fungování se bude nadále zlepšovat.

Resume

This thesis occupies with a detailed specification of non-profit sector in the Czech republic and the function of organisations working at this sector. The main aim of this thesis is to introduce and help to understanding of a non-profit concept and to specify non-profit organisations, which belong there. It also shows practical problems, which arise as a consequence of imperfect legal adjustment that is applied to several types of non-profit organisations.

As soon as we try to define in details non-profit sector we meet with several problems. For example to specify basic concept is quite difficult because non-profit sector as a term is significantly incorrect. Its meaning is understood by broad public in a variety of ways. The theme of non-profit sector is connected with several other terms. It involves terms like civil society, public sector, third sector, non-state unprofitable sector, independent sector and non-governmental sector.

The specification of non-profit organisations is also very complicated issue because it is not possible to find a thorough definition of what the term non-profit organisations means in the law order. The term non-profit organisation is used by broad public but its current interpretation is not unified. Very close to the thorough specification of non-profit or non-governmental organisation is the definition published in Income Taxes Act. This act contains quite good specification of non-profit organisation. The problem is that it includes also contributory organisations.

The basic subjects of non-profit sector are citizens' associations, civil society organisations, foundations and endowment funds, legal entity of church and religious denominations. Each subject comes under its own legal regulation, which also contains some imperfections and gaps in their enactments. Some acts are too general and their amendment did not always lead to improvement. Some imperfections should have been solved by new Civil Code, which was approved.

Non-profit sector has a strong tradition in the Czech republic and its current and future development is promising. The weakest point of non-profit sector in the Czech republic is its legal adjustment with its imperfection.

Seznam použité literatury

Literatura:

1. Beran, Karel. Právnícké osoby veřejného práva. Praha: Linde Praha a.s., 2006 ISBN 80-7201-598-2.
2. Borlová, Ilona a kol. MERITUM SEGMENT: Příspěvkové organizace 2010. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2010. ISBN 978-80-7357-533-5.
3. Boukal, Petr., Vávrová, Hana a kol. Ekonomika a financování neziskových organizací. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1293-8.
4. Boukal, Petr. Nestátní neziskové organizace: teorie a praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Oeconomica, 2009. ISBN 978-80-245-1650-9.
5. Deverová, L., Svejkský, J., Adamec, J. Zákon o obecně prospěšných společnostech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-408-7.
6. Duben, Rostislav. Neziskový sektor v ekonomice a společnosti. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia. ISBN 80-85963-19-1.
7. Dvořák, Tomáš. Nadace a nadační fondy: Text zákona s poznámkami. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR a.s., 2010 ISBN 978-80-7357-563-2.
8. Dvořák, Tomáš. Obecně prospěšná společnost. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-86395-92-8
9. Frič, Pavol., Goulli Rochdi a kol. Neziskový sektor v České Republice. 1. vydání. Praha. EUROLEX BOHEMIA. 2001. ISBN 80-86432-04-1.
10. Hurdík, Jan. Problémy nadačního práva. 1. vydání. Brno: BA-FE-ST, 1994. ISBN 80-210-1015.
11. Hurdík, J., Telec, I. Zákon o nadacích a nadačních fondech: Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1998. ISBN 80-7179-199-7
12. Rektořík, Jaroslav a kol. Organizace neziskového sektoru: Základy ekonomie, teorie a řízení. 2. vydání. Praha: EKOPRESS. s.r.o., 2007. ISBN 978-80-86929-25-5.
13. Růžičková Merlíčková, Růžena. Neziskové organizace. 11. aktualizované vydání. Olomouc: Nakladatelství ANAG, 2011. ISBN 979-80-7263-675-4.
14. Skovajsa, Marek a kol. Občanský sektor: organizovaná občanská společnost v České republice. 1. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-681-0.
15. Tetřevová, Liběna. Veřejná ekonomie. 1. vydání. Příbram: Professional Publishing, 2008. ISBN 978-80-86946-79-5.

Zákony a jiné právní předpisy:

1. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších právních předpisů
5. Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech), ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve znění pozdějších předpisů
8. zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění pozdějších předpisů
9. Zákon č. 219/200 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 250/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů
12. Zákon č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů (zákon o veřejných sbírkách), ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje:

1. www.neziskovky.cz
2. www.vlada.cz
3. www.czso.cz
4. www.nasedite.cz
5. www.nadacnifondjt.cz

Příloha

Příloha

1. Statistika počtu nestátních neziskových organizací v letech 1990 – 2010

Statistika počtu nestátních neziskových organizací v letech 1990 - 2010

Nestátní neziskové organizace	Občanská sdružení	Nadace	Nadační fondy	Obecně prospěšné společnosti	Evidované právnické osoby	Organizační jednotky sdružení
1990	3 879					
1991	9 366					
1992	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>				
	15 393	1 551				
1993	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>				
	21 694	2 768				
1994	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>				
	24 978	3 800				
1995	<i>prosinec</i>	<i>listopad</i>				
	26 814	4 253				
1996	<i>březen</i>	<i>březen</i>		<i>březen</i>		
	27 807	4 392		*1		
1997	<i>březen</i>	<i>prosinec</i>		<i>březen</i>		
	30 297	5 238		52		
1998	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>		
	36 046	**55	**71	129		
1999	<i>léto/podzim</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>		
	38 072	272	695	560		
2000	<i>květen</i>	<i>květen</i>	<i>květen</i>	<i>květen</i>		
	42 302	282	735	557		
2001	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>		
	47 101	299	784	701		
2002	<i>říjen</i>	<i>říjen</i>	<i>říjen</i>	<i>říjen</i>	<i>říjen</i>	<i>říjen</i>
	49 108	330	825	762	4 785	30 547
2003	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>	<i>listopad</i>
	50 997	350	859	884	4 946	31 509
2004	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>
	53 306	362	898	1 038	4 927	32 020
2005	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>
	54 963	368	925	1 158	4 605	33 178
2006	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>
	58 347	380	992	1 317	4 464	28 868
2007	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>
	61 802	390	1048	1 486	4 446	29 378
2008	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>
	65 386	411	1095	1 658	4 399	29 752
2009	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>
	68 631	429	1168	1 813	4 347	30 640
2010	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>	<i>prosinec</i>
	72 111	449	1 205	1 958	4 352	31 166
2011	<i>březen</i>	<i>březen</i>	<i>březen</i>	<i>březen</i>	<i>březen</i>	<i>březen</i>
	72 981	455	1 224	2 004	4 358	31 525

* Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech vstoupil v platnost 1. ledna 1996

** Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech vstoupil v platnost 1. ledna 1998